

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ - ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΣΙΝΙΣΙΖΕΛΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
50 ΧΡΟΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Αθήνα, 2007

ΧVI. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Κωνσταντίνος Π. Ηλιόπουλος

I. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Με τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Συνθ.ΕΟΚ), η οποία με τη Συνθήκη του Maastricht (1992/1993) μετονομάστηκε σε Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συνθ.Ε.Κ.), τα συμβαλλόμενα κράτη αποφάσισαν να δημιουργήσουν έναν ενιαίο χώρο, την Κοινή Αγορά, μέσα στην οποία θα κινούνται ελεύθερα εμπορεύματα, πρόσωπα, υπηρεσίες και κεφάλαια. Για το σκοπό αυτό προέβλεψαν, μεταξύ άλλων, ως προς τα εμπορεύματα την κατάργηση αφενός των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στο διακοινοτικό εμπόριο και, αφετέρου, την καθιέρωση κοινού εξωτερικού δασμολογίου έναντι τρίτων χωρών (σήμερα άρθρα 23-31 Συνθ.Ε.Κ.), ως προς δε την ελεύθερη διακίνηση των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, την εξάλειψη των πάσης φύσεως εμποδίων (σήμερα άρθρα 39-42, 43-48, 49-55, 56-60 Συνθ.Ε.Κ.).

Η Συνθήκη στηρίζεται στην ιδέα ότι η δημιουργία της Κοινής Αγοράς θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών-μελών και επομένως την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, πράγμα το οποίο, σε συνδυασμό και με την «προοδευτική προσέγγιση της οικονομικής πολιτικής» των κρατών-μελών, θα οδηγήσει σε συνεχή επέκταση των εθνικών οικονομιών και ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των λαών της Κοινότητας. Αυτά πάντα αποτελούν τον απώτατο υψηλό στόχο της Κοινότητας (πρβλ. άρθρο 2 Συνθ.ΕΟΚ, σήμερα νέο άρθρο 2 Συνθ.Ε.Κ.).

Κύριος μοχλός για την επίτευξη του υψηλού αυτού στόχου είναι οι επιχειρήσεις, οι οποίες ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την κατάκτηση της αγοράς των 450 (σήμερα) εκατομμυρίων καταναλωτών. Από τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων ωφελούνται σημαντικά οι εθνικές οικονομίες και οι καταναλωτές. Η αυξημένη οικονομική δραστηριότητα αυξάνει τον οικονομικό πλούτο, προκαλεί τεχνολογική πρόοδο, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και συνεπάγεται νέα έσοδα για το κράτος. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων δίνει στους καταναλωτές τη δυνατότητα να αγοράζουν περισσότερα, τεχνολογικά πιο εξελιγμένα και φθηνότερα, προϊόντα (βλ. Ηλιόπουλος, 1986, σ. 229 κ.ε.).

Οι θετικές αυτές επιδράσεις του ανταγωνισμού χάνονται όμως, εάν οι κρατικοί φραγμοί που κατάργησε η Συνθήκη, όπως π.χ. απαγορεύσεις εισαγωγών, υψηλοί δασμοί και ποσοτικοί περιορισμοί στις εισαγωγές, αντικατασταθούν με ιδιωτικούς, τους οποίους θα δημιουργήσουν οι επιχειρήσεις. Εάν, λ.χ., δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις συμφωνήσουν μεταξύ τους, αντί να ανταγωνίζονται, να μοιράσουν τις αγορές («εγώ στη βόρεια Ευρώπη, εσύ στη νότια») ή να πουλούν τα προϊόντα τους στην ίδια ακριβώς (υψηλή) τιμή, τότε είναι προφανές ότι όλα τα πλεονεκτήματα του ανταγωνισμού που αναφέρθηκαν πιο πάνω εξαφανίζονται. Η κατάργηση τότε των φραγμών του διακρατικού εμπορίου που επιχειρεί η Συνθήκη δεν οδηγεί πια στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Αντίστοιχα περιορίζεται ο ανταγωνισμός, όταν μία επιχείρηση καταχράται τη δεσπόζουσα θέση της ή μπορεί υπό προϋποθέσεις να περιοριστεί, όταν δημιουργείται συγκέντρωση (λ.χ. συγχώνευση) μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 1986, σ. 230, με περαιτέρω παραπομπές).

Για το λόγο αυτό η Συνθήκη της ΕΟΚ προέβλεψε ευθύς εξαρχής ότι για την επίτευξη των υψηλών της στόχων η Κοινότητα θα εγκαθιδρύσει «ένα καθεστώς που να εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς» (άρθρο 3 στοιχ. στ Συνθ.ΕΟΚ, ήδη άρθρο 3 στοιχ. ζ Συνθ.Ε.Κ.). Μάλιστα με τη Συνθήκη του Maastricht, με την οποία, μεταξύ των άλλων, θεσπίστηκε η ΟΝΕ, εισήχθη διάταξη στη Συνθήκη της Ε.Κ., βάσει την οποία αποφασίστηκε αφενός ακόμη πιο στενός συντονισμός της οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών, αφετέρου δε η άσκηση ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, με κατάληξη την καθιέρωση κοινού νομίσματος. Κοινό χαρακτηριστικό των πολιτικών αυτών είναι ότι, κατά τη Συνθήκη της Ε.Κ., οι πολιτικές αυτές ασκούνται «σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό» (άρθρο 3Α Συνθ.Ε.Κ., ήδη 4 Συνθ.Ε.Κ., βλ. και άρθρο 98 εδάφ. β' Συνθ.Ε.Κ.).

Εξ αυτών καταφαίνεται ότι ο ελεύθερος ανταγωνισμός αποτελεί βασικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης. Ειδικότερα αποτελεί βασικό εργαλείο για τη διαμόρφωση των οικονομικών δραστηριοτήτων των ιδιωτών και των δημοσίων επιχειρήσεων (πρβλ. και v. Borries, 2002, σ. 692, 693), αλλά και βασική αρχή της οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών και της Κοινότητας.

Η επιταγή του άρθρου 3 στοιχ. ζ Συνθ.Ε.Κ. για εγκαθίδρυση καθεστώτος ελεύθερου ανταγωνισμού εξειδικεύεται από την ίδια τη Συνθήκη με τις διατάξεις των άρθρων 81-86. Σημαντικότερες από αυτές είναι οι διατάξεις των άρθρων 81 παρ. 1, 81 παρ. 3, 82 και 83 Συνθ.Ε.Κ.. Με τη διάταξη του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. απαγορεύονται οι περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων (καρτέλ). Με τη διάταξη του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. δίδεται η δυνατότητα εξαιρέσεως ορισμένων συμφωνιών ή εναρμονισμένων πρακτικών, οι οποίες συμβάλλουν στη βελ-

τίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής προόδου. Με τη διάταξη του άρθρου 82 απαγορεύεται η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης. Με τη διάταξη του άρθρου 83 εξουσιοδοτείται ο κοινοτικός νομοθέτης (Συμβούλιο) να θεσπίσει τους αναγκαίους Κανονισμούς ή Οδηγίες για την εφαρμογή των αρχών που περιέχονται στα άρθρα 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ., και ειδικότερα, μεταξύ των άλλων, (α) να καθορίσει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 3 (λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη εξασφάλισης αποτελεσματικής επίβλεψης και απλουστευσης κατά το δυνατόν του διοικητικού ελέγχου), και (β) να ορίσει, εφόσον τούτο είναι αναγκαίο, το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 επί των διαφόρων οικονομικών κλάδων. Τέλος, με τη διάταξη του άρθρου 86 ορίζεται ότι οι κανόνες των άρθρων 81, 82 εφαρμόζονται κατ' αρχήν και επί των δημοσίων επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τη Συνθήκη ΕΚΑΧ (άρθρα 65, 66), η Συνθήκη ΕΟΚ (και ήδη Συνθήκη Ε.Κ.) δεν περιέχει διατάξεις περί ελέγχου των συγκεντρώσεων, επειδή το 1957/1958 θεωρήθηκε πως δεν είχαν ωριμάσει ακόμη οι συνθήκες για την υιοθέτηση τέτοιων ρυθμίσεων.

Οι προαναφερθείσες ρυθμίσεις συμπληρώνονται κατά κάποιον τρόπο από τις ρυθμίσεις περί κρατικών ενισχύσεων. Είναι προφανές ότι δεν αρκεί να υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, αλλά επιπλέον δεν πρέπει αυτός να νοθεύεται από τα κράτη-μέλη. Αυτό συμβαίνει, π.χ., όταν τα τελευταία παρέχουν κρατικές ενισχύσεις στις εθνικές τους επιχειρήσεις. Τότε ασκείται αθέμιτος ανταγωνισμός κατά των επιχειρήσεων των άλλων κρατών-μελών. Το ίδιο συμβαίνει όταν ένα κράτος-μέλος παρέχει κρατική ενίσχυση σε μία εθνική επιχείρηση, αλλά όχι σε μια άλλη, επίσης «εθνική». Η Συνθήκη απαγορεύει τις κρατικές ενισχύσεις, ακριβώς για να προστατεύσει τις επιχειρήσεις από τον αθέμιτο ανταγωνισμό των ανταγωνιστών τους (άρθρα 87-89 Συνθ.Ε.Κ.).

Διευκρινιστέον ότι αθέμιτος ανταγωνισμός ασκείται και από επιχείρηση προς επιχείρηση, χωρίς γι' αυτό να ευθύνεται το κράτος. Ενώ από τη μία μεριά το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού επιβάλλει στις επιχειρήσεις να ανταγωνίζονται ελεύθερα μεταξύ τους, δηλαδή χωρίς περιορισμούς, ο ανταγωνισμός αυτός δεν επιτρέπεται να είναι αθέμιτος, δεν μπορούν δηλαδή οι επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν αθέμιτα μέσα, π.χ. διαφήμιση, με την οποία δυσφημείται το προϊόν ανταγωνιστή. Οι κανόνες που ρυθμίζουν τα του αθέμιτου ανταγωνισμού είναι κυρίως διατάξεις εθνικού δικαίου. Στην Ελλάδα περιέχονται στο ν. 146/1914 περί αθέμιτου ανταγωνισμού.

Την παρούσα εργασία ενδιαφέρουν, λόγω του αντικείμενου της, μόνο οι κανόνες των άρθρων 81-86 Συνθ.Ε.Κ., οι οποίοι προστατεύουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων (ιδιωτικών και δημοσίων), και όχι οι κανόνες περί αθέμιτου ανταγωνισμού ή κρατικών ενισχύσεων. Αντικείμενό της δεν αποτελούν επίσης οι Οδηγίες, τις οποίες η Κοινότητα υιοθέτησε για το άνοιγμα κλειστών αγορών, διότι αυτές αφορούν το ειδικό θέμα των ρυθμιστικών πα-

ρεμβάσεων για κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στο συγκεκριμένο κλάδο (π.χ. τηλεπικοινωνίες, ενέργεια), δηλαδή αφορούν το προ-στάδιο για δημιουργία ανταγωνισμού για πρώτη φορά επί της συγκεκριμένης αγοράς (βλ. επ' αυτού λ.χ. Βέττας - Κατσουλάκος, 2004· Μαρίνος, 2003).

Κατόπιν αυτού, όταν στο εξής θα γίνεται λόγος για πολιτική ανταγωνισμού, νοείται η πολιτική που η Κοινότητα ασκεί στο πεδίο του ελεύθερου ανταγωνισμού και όχι του αθέμιτου (και των κρατικών ενισχύσεων).

Η πολιτική αυτή ασκείται μέσω των κοινοτικών οργάνων, και μάλιστα κατά τον τρόπο που η Συνθήκη και η απλή κοινοτική νομοθεσία καθορίζει. Σύμφωνα με το κοινοτικό μοντέλο, η πολιτική αυτή περνά διάφορα στάδια, κάθε δε στάδιο είναι συνδεδεμένο και με συγκεκριμένα κάθε φορά όργανα της Κοινότητας. Η Συνθήκη αναθέτει στο Συμβούλιο, όπως ήδη ελέχθη, να καθορίσει με Κανονισμό (ή Οδηγία), μεταξύ άλλων, τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. ή να ορίσει το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. σε κλάδους της οικονομίας. Το Συμβούλιο πράγματι εξέδωσε σειρά τέτοιων Κανονισμών και ρύθμισε τα ζητήματα αυτά, πλην όμως όχι εξαντλητικά. Καθόρισε ορισμένες γενικές γραμμές και εξουσιοδότησε (στις περισσότερες των περιπτώσεων) την Επιτροπή να εκδώσει με τη σειρά της Κανονισμό (ή Οδηγία) για να καθορίσει τις λεπτομέρειες. Η πρακτική αυτή αποδεικνύει ότι συχνά η πολιτική ανταγωνισμού ενέχει ευρύτατη διακριτική ευχέρεια, τόσο σε επίπεδο Συμβουλίου όσο και σε επίπεδο Επιτροπής. Η Επιτροπή για να προτείνει τη δική της νομοθεσία εξειδικευμένης εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. σε κατηγορίες συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων, εννοείται σε όλους τους κλάδους της οικονομίας (οριζόντια ρύθμιση), ή σε κατηγορίες συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων σε ορισμένους μόνο κλάδους της οικονομίας (κάθετη ρύθμιση) χρειάζεται να μελετήσει σε βάθος την τυπολογία των συμφωνιών αυτών ή των συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας. Έτσι λοιπόν αναδεικνύεται ο κεντρικός ρόλος που παίζει η Επιτροπή στη διαμόρφωση της πολιτικής ανταγωνισμού.

Ειδικότερα η Επιτροπή είναι αυτή που πρώτη μελετά τα προαναφερθέντα ζητήματα στις διάφορες αγορές προϊόντων ή υπηρεσιών. Αφού καταλήξει σε κάποια πρώτα συμπεράσματα, τα διατυπώνει υπό μορφή πράσινης βίβλου (πρώιμο στάδιο) και τα θέτει σε δημόσια διαβούλευση, απευθυνόμενη πρώτιστα στους ενδιαφερόμενους κύκλους της οικονομίας (παραγωγικές τάξεις, συνδικάτα, κλπ.). Μετά τη συλλογή των απόψεων των κύκλων αυτών, διατυπώνει και πάλι τις θέσεις της, αυτή τη φορά υπό μορφή λευκής βίβλου (ώριμο στάδιο), και συλλέγει και πάλι τις απόψεις των ενδιαφερομένων. Σε επόμενο στάδιο παίρνει τις γνώμες της ΟΚΕ και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και κατόπιν αυτού προχωρά στην έκδοση του Κανονισμού. Την ίδια ακριβώς διαδικασία ακολουθεί και στο πλαίσιο της προετοιμασίας της νομοθεσίας που θα εκδώσει το Συμβούλιο. Έχοντας βάσει της Συνθήκης την αρμοδιότητα της νο-

μοθετικής πρωτοβουλίας, ακολουθεί την προαναφερθείσα διαδικασία και υποβάλλει σχέδιο Κανονισμού (ή Οδηγίας) στο Συμβούλιο, το οποίο είναι το όργανο που νομοθετεί, και μάλιστα στον τομέα του ανταγωνισμού μόνο του, χωρίς συναπόφαση του Κοινοβουλίου (πρβλ. άρθρο 83 Συνθ.Ε.Κ.).

Σημαντικός είναι ο ρόλος της Επιτροπής και μετά την υιοθέτηση Κανονισμού (ή Οδηγίας). Με Ανακοινώσεις, τις οποίες εκδίδει, εκθέτει τις απόψεις της ως προς την ερμηνεία του σχετικού νομοθετήματος, όπως αυτή την αντιλαμβάνεται (σεβομένη τη μέχρι τότε νομολογία του ΔΕΚ και του ΠΕΚ), αλλά και ως προς τον τρόπο, με τον οποίο αυτή, ως το αρμόδιο για την εποπτεία της αγοράς (σε διοικητικό επίπεδο) όργανο, σκοπεύει να εφαρμόσει το νομοθέτημα αυτό στην πράξη. Επιπλέον παρακολουθεί την εφαρμογή του νομοθετήματος από τις επιχειρήσεις, τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού και τα Δικαστήρια (κοινοτικά και εθνικά) και υποβάλλει έκθεση προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανά πέντε έτη. Εάν η Επιτροπή μετά από την παρακολούθηση αυτή καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το νομοθέτημα χρήζει τροποποίησης, ξεκινάει πάλι από την αρχή την προπεριγραφείσα διαδικασία. Η ετήσια δραστηριότητα της Επιτροπής σε θέματα ανταγωνισμού αποτυπώνεται στην ετήσια «Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού», την οποία υποβάλλει στο Κοινοβούλιο και η οποία εκδίδεται από την Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Οι Κανονισμοί ή οι Οδηγίες, τέλος, που ρυθμίζουν θέματα ανταγωνισμού ελέγχονται δικαστικώς είτε από τα κοινοτικά Δικαστήρια (ΠΕΚ και ΔΕΚ) είτε από τα εθνικά, ανάλογα με τη φύση της υπόθεσης, πράγμα σημαντικό για τις ελεγχόμενες επιχειρήσεις και τους καταγγέλλοντες (επιχειρήσεις, καταναλωτές ή άλλους). Για τον τρόπο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού σε επίπεδο διοίκησης –ευρωπαϊκής και εθνικής–, καθώς και από τα Δικαστήρια, κοινοτικά –ΔΕΚ και ΠΕΚ– ή εθνικά –διοικητικά, πολιτικά, ποινικά–, η παρούσα εργασία δεν μπορεί να πεκταθεί (βλ. αναλυτικά Ηλιόπουλος, 2006, σ. 34-50).

Κατόπιν των ανωτέρω γίνεται φανερό ότι η Πολιτική Ανταγωνισμού της Κοινότητας είναι κατά πρώτο λόγο αυτή που η Επιτροπή, μετά από μελέτη κάθε φορά των δεδομένων της αγοράς, προτείνει ως νομοθεσία στο Συμβούλιο και το τελευταίο υιοθετεί ως εξειδίκευση σε κάθε συγκεκριμένη χρονική στιγμή των αρχών των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. (απαγόρευση καρτέλ, αλλά και δυνατότητα εξαίρεσης ορισμένων από αυτά, απαγόρευση της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, εξειδικευμένη εφαρμογή των αρχών των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας) ή η ίδια η Επιτροπή μετατρέπει σε δική της νομοθεσία (κατ' εξουσιοδότηση του Συμβουλίου) ως περαιτέρω εξειδίκευση των αρχών αυτών. Κατά δεύτερο λόγο είναι αυτή που η Επιτροπή ακολουθεί σε εφαρμογή της εκάστοτε νομοθεσίας, του Συμβουλίου ή δικής της, εκδίδοντας προς τούτο σχετικές Ανακοινώσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην ενημέρωση των επιχειρήσεων για τον τρόπο που η τελευταία σχέ-

πτεται να εφαρμόσει το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, ώστε να επιτυγχάνεται, κατά το δυνατόν, ασφάλεια δικαίου για τις επιχειρήσεις.

Οι παράγοντες που μέχρι σήμερα επέδρασαν στη διαμόρφωση της πολιτικής ανταγωνισμού της Κοινότητας μπορούν να καταταγούν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη αφορά εξελίξεις σε θεσμικό επίπεδο, όπως η ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς, η εισαγωγή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος και η πρόσφατη διεύρυνση προς Ανατολάς και Νότο (γι' αυτήν την τελευταία βλ. Ηλιόπουλος, 2004, σ. 267-297). Με την εξάλειψη των λεγόμενων τεχνικών εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση των εμπορευμάτων (αρχικός στόχος η 31.12.1992) αυξάνεται το διακοινοτικό εμπόριο, δηλαδή τα εθνικά προϊόντα υφίστανται πλέον τον αυξημένο ανταγωνισμό των προϊόντων από άλλα κράτη-μέλη. Από την άλλη πλευρά το ευρώ, το οποίο εισήχθη ως τελικό στάδιο της Νομισματικής Ένωσης το 2000 (για την Ελλάδα το 2001), διευκολύνει τη σύγκριση τιμών και άρα συμβάλλει στην αύξηση του ανταγωνισμού. Η διεύρυνση τέλος με 10 νέα κράτη, η οποία ετέθη σε ισχύ την 1.5.2004, δίνει στις επιχειρήσεις τόσο των παλαιών κρατών-μελών όσο και σε αυτές των νέων τη δυνατότητα να διεισδύσουν σε καινούργιες αγορές· συμβάλλει δηλαδή σε αύξηση του ανταγωνισμού. Το κοινό χαρακτηριστικό των τριών προαναφερθεισών θεσμικών μεταβολών στην Κοινότητα είναι ότι όλες οδηγούν σε αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων. Τούτο όμως μπορεί να οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις στον πειρασμό να έλθουν σε συνεννόηση με τους ανταγωνιστές τους για να περιορίσουν αυτόν τον ανταγωνισμό, μοιράζοντας λ.χ. τις αγορές ή συμφωνώντας κοινές τιμές πώλησης των προϊόντων τους. Αυτό με τη σειρά του δημιουργεί την ανάγκη αυξημένου ελέγχου εκ μέρους της Επιτροπής, η οποία όμως δεν έχει απεριόριστες δυνατότητες σε ανθρώπινο δυναμικό και λοιπά μέσα. Έτσι ανακύπτει το ζήτημα της αποκέντρωσης των εξουσιών ελέγχου της αγοράς, ώστε το καθήκον αυτό να το αναλάβουν και οι εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, καθώς και της απλούστευσης των διαδικασιών που Επιτροπή και εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού εφαρμόζουν κατά την εξέταση των προϋποθέσεων παροχής εξαιρέσεως στα λεγόμενα «καλά καρτέλ». Η ανάγκη αυτή οδήγησε πράγματι στη μεταρρύθμιση του διαδικαστικού δικαίου του ανταγωνισμού μέσω του Κανονισμού 1/2003, ο οποίος επίσης ετέθη σε ισχύ την 1.5.2004 (λεπτομέρειες κατωτέρω).

Η δεύτερη κατηγορία αφορά την εμπειρία που η Επιτροπή αποκτά από τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν τους Κανονισμούς της Κοινότητας στην πράξη, και ειδικότερα την εμπειρία από τη μελέτη των διαφόρων τύπων συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και του συμβατού της συνεργασίας αυτής (και των επιμέρους ρητρών της) με τη διάταξη του άρθρου 81 παρ. 1 και τη διάταξη του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. Έτσι ανακύπτει η ανάγκη να οριστεί επακριβώς τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται εντός του πλαισίου των Κανονισμών Ομαδικής Απαλλαγής, όπως λ.χ. των Κανονισμών

σχετικά με εξειδίκευση, έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων, κάθετες συμφωνίες αναφορικά με τη διάθεση προϊόντων, κάθετες συμφωνίες αναφορικά με τη διανομή αυτοκινήτων, κλπ. Αντίστοιχο φαινόμενο ισχύει, τηρουμένων των αναλογιών, όσον αφορά τις συγκεντρώσεις. Η πολιτική ανταγωνισμού, την οποία η Επιτροπή άσκησε στον τελευταίο αυτό τομέα, συνίστατο αρχικά στο να πείσει το Συμβούλιο να υιοθετήσει έναν τέτοιο έλεγχο. Μετά δε την εισαγωγή του θεσμού για πρώτη φορά το 1989/1990, συνίστατο στην παρακολούθηση αυτού του θεσμού στην πράξη και τη μεταρρύθμισή του επί τη βάση νέων δεδομένων το 2004 μέσω του Κανονισμού 139/2004, ο οποίος επίσης τέθηκε σε ισχύ την 1.5.2004.

Κατωτέρω θα εξεταστεί η πολιτική ανταγωνισμού, όπως αυτή αποτυπώθηκε σχετικά πρόσφατα στην ισχύουσα νομοθεσία του παράγωγου δικαίου και στις Ανακοινώσεις της Επιτροπής σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής εκ μέρους της τελευταίας της νομοθεσίας αυτής. Θα προηγηθεί όμως συνοπτική παρουσίαση του πρωτογενούς δικαίου του ανταγωνισμού.

II. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

A. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ (άρθρα 81-86 Συνθ.Ε.Κ.)

Τα άρθρα 81-86 Συνθ.Ε.Κ. (πρώην άρθρα 85-90 Συνθ.ΕΟΚ) αποτελούν το πρωτογενές δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, δηλαδή το δίκαιο που κατοχυρώνεται από την ίδια τη Συνθήκη. Κεντρικής σημασίας είναι τα άρθρα 81, 82 και 86 Συνθ.Ε.Κ., τα οποία αποτελούν διατάξεις ουσιαστικού δικαίου και εισάγουν τις βασικές αρχές του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού (απαγόρευση συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ επιχειρήσεων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, απαγόρευση της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, εφαρμογή των αρχών αυτών υπό προϋποθέσεις και στις δημόσιες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις γενικού οικονομικού συμφέροντος ή επιχειρήσεις με χαρακτήρα δημοσιονομικού μονοπωλίου), και το άρθρο 83 Συνθ.Ε.Κ., το οποίο αποτελεί τη νομική βάση για την υιοθέτηση του δευτερογενούς δικαίου του ανταγωνισμού (Κανονισμών ή Οδηγιών) για την εφαρμογή των προαναφερθεισών αρχών των άρθρων 81, 82 και 86 Συνθ.Ε.Κ.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ.:

«Είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο

μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται: (α) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής· (β) στον περιορισμό ή στον έλεγχο της παραγωγής, της διαθέσεως, της τεχνολογικής αναπτύξεως ή των επενδύσεων· (γ) στην κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού· (δ) στην εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδύναμων παροχών έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό· (ε) στην εξάρτηση σύναψης συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσόμενων, πρόσθετων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών».

Σύμφωνα με την παρ. 3 του ίδιου άρθρου:

«Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δύνανται να κηρυχθούν ανεφάρμοστες: σε κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων, σε κάθε απόφαση ή κατηγορία αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων, και σε κάθε εναρμονισμένη πρακτική ή κατηγορία εναρμονισμένων πρακτικών, η οποία συμβάλλει στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει, και η οποία: (α) δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών, και (β) δεν παρέχει στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων».

Στην πράξη ομιλούμε για παροχή εξαιρέσεως (από την απαγόρευση της παρ. 1 του άρθρου 81 Συνθ.Ε.Κ.) στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 81 Συνθ.Ε.Κ.:

«Οι απαγορευόμενες δυνάμει του παρόντος άρθρου συμφωνίες ή αποφάσεις είναι αυτοδικαίως άκυρες».

Σύμφωνα με το άρθρο 82 Συνθ.Ε.Κ. εξάλλου:

«Είναι ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και απαγορεύεται, κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της. Η κατάχρηση αυτή δύναται να συνίσταται ιδίως: (α) στην άμεση ή έμμεση επιβολή μη δικαίων τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής· (β) στον περιορισμό της παραγωγής, της διαθέσεως ή της τεχνολογικής αναπτύξεως επί ζημία των καταναλωτών· (γ) στην εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδύνα-

μων παροχών έναντι των εμπορικής συναλλασσόμενων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό· (δ) στην εξάρτηση συνάφειας συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσόμενων, πρόσθετων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών».

Η απαγόρευση του άρθρου 82 είναι απόλυτη. Εξαιρέση κατά το πρότυπο της παραγράφου 3 του άρθρου 81 δεν προβλέπεται από τη Συνθήκη.

Εξάλλου, ήδη με το άρθρο 1 του πρώτου εκτελεστικού Κανονισμού 17/1962 ορίστηκε ότι οι συμφωνίες, αποφάσεις και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, τις οποίες αναφέρει το άρθρο 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. (τότε άρθρο 85 παρ. 1 Συνθ.ΕΟΚ), ως και η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης του άρθρου 82 Συνθ.Ε.Κ. (τότε άρθρου 86 Συνθ.ΕΟΚ), απαγορεύονται, χωρίς να απαιτείται προηγούμενη απόφαση για το σκοπό αυτό. Από το πνεύμα λοιπόν των διατάξεων των άρθρων 81 παρ. 1 και 82 Συνθ.Ε.Κ., σε συνδυασμό και με την προαναφερθείσα διάταξη του Κανονισμού 17/1962, συνήγето ήδη από τα πρώτα χρόνια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1958) ότι η απαγόρευση των άρθρων αυτών της Συνθήκης είναι αμέσου εφαρμογής, δηλαδή τα εθνικά Δικαστήρια υποχρεούνται να τη σεβαστούν, χωρίς να απαιτείται προηγούμενη (διαπλαστική) απόφαση διοικητικών οργάνων. Ενδεχόμενη απόφαση θα έχει αναγνωριστικό απλώς χαρακτήρα. Επιπλέον, γενικώς οι διατάξεις του άρθρου 81 παρ. 1 και του άρθρου 82 Συνθ.Ε.Κ. χαρακτηρίστηκαν ως διατάξεις αμέσου εφαρμογής και υπό την έννοια ότι πρόκειται για διατάξεις που ισχύουν στο εσωτερικό κάθε κράτους-μέλους, χωρίς να πρέπει να μετατραπούν σε εσωτερικό δίκαιο, και τις οποίες δικαιούται να επικαλεστεί ενώπιον των Δικαστηρίων πας έχων έννομο συμφέρον. Αυτό αναγνώρισε ρητώς το ΔΕΚ στις αρχές της δεκαετίας του '70 (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 12)· θέση η οποία ισχύει έκτοτε ως μη αμφισβητούμενος κανόνας. Επί όλων των ανωτέρω ουδεμία αλλαγή επέφερε ο Κανονισμός 1/2003 (προβλ. άρθρο 1), πράγμα απολύτως αναμενόμενο, αφού η σχετική νομολογία του ΔΕΚ αναφέρεται σε πρωτογενές δίκαιο, η ερμηνεία του οποίου μπορεί να αλλάξει μόνο αν τροποποιηθεί η Συνθήκη (ή το ΔΕΚ αλλάξει τη νομολογία του).

Σε αντίθεση προς τους ως άνω κανόνες, αμφισβήτηση υπάρχει σχετικά με το εάν ο κανόνας του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. είναι αμέσου εφαρμογής ή όχι, υπό την έννοια του αν για την εξαιρέση από την απαγόρευση του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ., την οποία εισάγει η διάταξη του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., απαιτείται προηγούμενη άδεια της διοίκησης (διαπλαστική απόφαση διοικητικού οργάνου) ή η εξαιρέση αυτή είναι εξαιρέση εκ του νόμου («Legal- ausnahme»)· εξαιρέση δηλαδή την οποία πας έχων έννομο συμφέρον μπορεί να την επικαλεστεί ενώπιον πάσης αρμοδίας διοικητικής αρχής ή παντός αρμοδίου Δικαστηρίου, τα οποία οφείλουν (και δικαιούνται) να την εφαρμόσουν

ευθέως, χωρίς να αναμένουν επ' αυτού έκδοση απόφασης αρμοδίου διοικητικού οργάνου (της Επιτροπής ή της Αρχής Ανταγωνισμού των κρατών-μελών). Το ζήτημα αυτό τέθηκε μετ' επιτάσεως υπ' αυτή τη μορφή εν όψει της υιοθέτησης του Κανονισμού 1/2003, αφού ένα μέρος της Επιστήμης, ιδίως της γερμανικής, υποστήριξε την άποψη ότι από την ερμηνεία της ίδιας της Συνθήκης, και συγκεκριμένα των άρθρων 81 παρ. 3 και 83 Συνθ.Ε.Κ., συνάγεται πως η διάταξη του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. δεν είναι αμέσου εφαρμογής και επομένως απαιτείται πάντοτε η έκδοση εγκριτικής απόφασης διοικητικού οργάνου. Η υιοθέτηση επομένως από τον Κανονισμό 1/2003 του συστήματος της εκ του νόμου εξαιρέσεως προσκρούει, σύμφωνα με την άποψη αυτή, στη Συνθήκη (βλ. πλούσια βιβλιογραφία στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 13). Στη γερμανική επιστήμη υποστηρίχθηκε όμως και η αντίθετη άποψη (βλ. πλούσια βιβλιογραφία σε Ηλιόπουλος, 2006, σ. 14). Το πρόβλημα πάντως αυτό είχε απασχολήσει την Επιστήμη και την εποχή ίδρυσης των Κοινοτήτων. Η αμφισβήτηση αυτή λύθηκε τότε στην πράξη με την ψήφιση του Κανονισμού 17/1962, ο οποίος εισήγαγε το σύστημα της «κατ' αρχήν απαγορεύσεως με δυνατότητα εξαιρέσεως» («Verbotssprinzip mit Ausnahmevorbehalt»), δηλαδή σύστημα διοικητικής εγκρίσεως της μεταξύ επιχειρήσεων συμφωνίας με διαπλαστική απόφαση («konstitutive Administrativentscheidung»). Την απόφαση αυτή, που αποτελεί ατομική διοικητική πράξη, εξέδιδε υπό το καθεστώς του Κανονισμού 17/1962 αποκλειστικά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (άρθρο 9 παρ. 1 Κανονισμού 17/1962). Η εξαίρεση από την απαγόρευση του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. επιτελείτο υπό το καθεστώς του Κανονισμού 17/1962 (αλλά και σήμερα υπό το καθεστώς του νέου Κανονισμού 1/2003) και με έναν δεύτερο τρόπο, ήτοι την (αυτόματη) υπαγωγή της σχετικής συμφωνίας στο πεδίο εφαρμογής Κανονισμού Ομαδικής Απαλλαγής (Κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορίες), εκδοθέντος είτε από το Συμβούλιο (κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 83 Συνθ.Ε.Κ., πρώην άρθρου 87 Συνθ.ΕΟΚ) είτε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (κατ' εξουσιοδότηση του Συμβουλίου).

Το ζήτημα κατά πόσον η Συνθήκη επέτρεπε στο νομοθέτη να διαλέξει ένα από τα δύο συστήματα ή επέβαλε σε αυτόν το σύστημα της «κατ' αρχήν απαγορεύσεως με δυνατότητα εξαιρέσεως», παρέμεινε εκείνη την εποχή αναπάντητο ως καθαρώς θεωρητικό ζήτημα, αφού στην πράξη η πολιτική απόφαση του κοινοτικού νομοθέτη να επιλέξει με τον Κανονισμό 17/1962 το σύστημα της «κατ' αρχήν απαγορεύσεως με δυνατότητα εξαιρέσεως» ήταν σύμφωνη με τη Συνθήκη υπό οποιαδήποτε ερμηνευτική εκδοχή. Με την υποκατάσταση του συστήματος αυτού από το σύστημα της εκ του νόμου εξαιρέσεως εν συνεχεία της ψήφισης του Κανονισμού 1/2003, βάσει του οποίου η διάταξη του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. θα εφαρμόζεται στο εξής ως διάταξη αμέσου εφαρμογής (από τα αρμόδια προς τούτο διοικητικά όργανα, ήτοι την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, καθώς και από τα αρμόδια Δικαστή-

ρια), το ζήτημα τίθεται εκ νέου. Η συμβατότητα του νέου συστήματος προς τη Συνθήκη θα κριθεί σε τελευταία ανάλυση από το ΔΕΚ. Μέχρι τότε το σύστημα της εκ του νόμου εξαιρέσεως, το οποίο εισήχθη με τον Κανονισμό 1/2003, αποτελεί το ισχύον δίκαιο της Κοινότητας (λεπτομέρειες στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 15).

Σύμφωνα με το άρθρο 86 Συνθ.Ε.Κ. (πρώην άρθρο 90 Συνθ.ΕΟΚ):

«1. Τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν ούτε διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της παρούσας Συνθήκης, ιδίως προς εκείνους των άρθρων 12 και 81 μέχρι 89, ως προς τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. 2. Οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος ή που έχουν χαρακτήρα δημοσιονομικού μονοπωλίου υπόκεινται στους κανόνες της παρούσας Συνθήκης, ιδίως στους κανόνες ανταγωνισμού, κατά το μέτρο που η εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν εμποδίζει νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση της αποστολής που τους έχει ανατεθεί. Η ανάπτυξη των συναλλαγών δεν πρέπει να επηρεάζεται σε βαθμό που θα αντίκειται προς το συμφέρον της Κοινότητας. 3. Η Επιτροπή μεριμνά για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου και απευθύνει, εφόσον είναι ανάγκη, κατάλληλες οδηγίες ή αποφάσεις προς τα κράτη μέλη».

Σύμφωνα τέλος με το άρθρο 83 Συνθ.Ε.Κ. (πρώην άρθρο 87 Συνθ.ΕΟΚ):

«1. Οι αναγκαίοι κανονισμοί ή οδηγίες για την εφαρμογή των αρχών που αναφέρονται στα άρθρα 81 και 82 θεσπίζονται από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία προτάσει της Επιτροπής και κατόπιν διαβουλεύσεως με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2. Οι προβλεπόμενες στην παράγραφο 1 διατάξεις έχουν ως σκοπό ιδίως: (α) να εξασφαλίσουν την τήρηση των απαγορεύσεων του άρθρου 81 παράγραφος 1, και του άρθρου 82 με την πρόβλεψη προστίμων και χρηματικών ποινών· (β) να καθορίσουν τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου 81 παράγραφος 3, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη της εξασφαλίσεως αποτελεσματικής επιβλέψεως και της απλουστεύσεως κατά το δυνατόν του διοικητικού ελέγχου· (γ) να ορίσουν, εφόσον είναι ανάγκη, το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 επί των διαφόρων οικονομικών κλάδων· (δ) να οριοθετήσουν τα καθήκοντα της Επιτροπής και του Δικαστηρίου κατά την εφαρμογή των διατάξεων αυτής της παραγράφου· (ε) να καθορίσουν τη σχέση μεταξύ εθνικών νομοθεσιών αφενός, και των διατάξεων του παρόντος τμήματος καθώς και εκείνων που θα θεσπισθούν κατ' εφαρμογή του παρόντος άρθρου αφετέρου».

Η διάταξη του άρθρου 83 Συνθ.Ε.Κ. είναι σημαντική, διότι σε αυτήν στηρίζεται το παράγωγο δίκαιο του ανταγωνισμού, δηλαδή το δίκαιο που δημιουργείται από τα νομοθετικά όργανα της Κοινότητας.

Β. ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Με βάση το άρθρο 83 Συνθ.Ε.Κ. το Συμβούλιο εξέδωσε σειρά Κανονισμών, με τους οποίους ρύθμισε στις λεπτομέρειές τους θέματα τόσο ουσιαστικού όσο και διαδικαστικού δικαίου, σχετιζόμενα με την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. Ο εκτελεστικός Κανονισμός υπ' αριθμ. 17/62 του Συμβουλίου, ο οποίος ρύθμισε τα διαδικαστικά ζητήματα, ήτοι τα ζητήματα εφαρμογής σε διοικητικό επίπεδο (εξουσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για έλεγχο των επιχειρήσεων, αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), υπήρξε το σημαντικότερο από τα νομοθετήματα αυτά. Σήμερα έχει αντικατασταθεί, όπως ήδη έχει λεχθεί, από τον προαναφερθέντα Κανονισμό 1/2003 του Συμβουλίου.

Από πλευράς ουσιαστικού δικαίου εξεδόθησαν διάφοροι Κανονισμοί του Συμβουλίου και κατ' εξουσιοδότηση αυτού διάφοροι Κανονισμοί της Επιτροπής, με τους οποίους ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων εξαιρούνται από την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ., ακριβώς διότι πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. (Κανονισμοί Ομαδικών Απαλλαγών). Κανονισμοί εξεδόθησαν εξάλλου και για τη ρύθμιση της εφαρμογής των άρθρων 81, 82 Συνθ.Ε.Κ. σε ειδικούς κλάδους της οικονομίας λόγω ιδιαιτεροτήτων των κλάδων αυτών (κλαδικοί Κανονισμοί), καθώς και για τη ρύθμιση θεμάτων σε σχέση με την πρόσφατη διεύρυνση με τις οκτώ πρώην ανατολικές χώρες, την Κύπρο και τη Μάλτα (λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2004, σ. 267, με περαιτέρω παραπομπές). Ο θεσμός των Κανονισμών Ομαδικών Απαλλαγών παραμένει εν ισχύ και μετά τις μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε ο Κανονισμός 1/2003. Αφενός μεν οι υπάρχοντες Κανονισμοί συνεχίζουν να ισχύουν, αφετέρου δε το νέο δίκαιο κατ' ουδέν εμποδίζει την Κοινότητα να παρατείνει την ισχύ τους ή να υιοθετήσει καινούργιους (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 18 κ.ε.). Εξάλλου η Κοινότητα εξέδωσε (μετά το 1988) και Οδηγίες, με τις οποίες ανοίγονται στον ανταγωνισμό αγορές, στις οποίες μέχρι τότε δραστηριοποιούνταν μονοπωλιακές κρατικές επιχειρήσεις. Τέλος, σημαντικές για την ερμηνεία και τον τρόπο εφαρμογής του πρωτογενούς και ιδίως του παράγωγου δικαίου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι και οι Ανακοινώσεις της Επιτροπής με τις αντίστοιχες κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες εκδίδει κατά καιρούς.

Η Κοινότητα εξέδωσε Κανονισμούς και για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων (οι Κανονισμοί αυτοί εξεδόθησαν επί τη βάση των άρθρων 83 και 308 Συνθ.Ε.Κ.), καθώς και Ανακοινώσεις για την ερμηνεία και τον τρόπο εφαρμογής των Κανονισμών αυτών.

2. ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ (ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΟΜΑΔΙΚΩΝ ΑΠΑΛΛΑΓΩΝ, ΚΛΑΔΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ)

Το ισχύον παράγωγο ουσιαστικό δίκαιο του ανταγωνισμού αποτελείται σήμερα από τους ακόλουθους Κανονισμούς στους εξής τομείς:

α. Κανονισμοί ομαδικών απαλλαγών για οριζόντιες συμφωνίες (για όλους τους κλάδους της οικονομίας)

Ως οριζόντιες συμφωνίες νοούνται οι συμφωνίες (ή εναρμονισμένες πρακτικές) που συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων, καθεμία εκ των οποίων δραστηριοποιείται στο ίδιο επίπεδο της αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, π.χ. δύο παραγωγοί, δύο χονδρέμποροι ή δύο λιανέμποροι.

Σχετικά με τις οριζόντιες συμφωνίες, το Συμβούλιο εξέδωσε τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 2821/71 του Συμβουλίου της 20.12.1971 «Περί της εφαρμογής του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών» (ΕΠΕφ 1971, L 285/46, στο εξής «ο Κανονισμός 2821/71 του Συμβουλίου») και τον Κανονισμό 19/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Μαρτίου 1965 «Περί εφαρμογής του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών» (ΕΠΕφ αριθμ. 36 της 6.3.1965, σ. 53/65, στο εξής «ο Κανονισμός 19/65 του Συμβουλίου»). Οι Κανονισμοί αυτοί εξουσιοδότησαν την Επιτροπή να εκδώσει Κανονισμούς με τους οποίους θα εξειδικεύει τις αρχές των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. (τότε 85 και 86 Συνθ.ΕΟΚ) και των Κανονισμών του Συμβουλίου σε συγκεκριμένες κατηγορίες οριζόντιων συμφωνιών (και εναρμονισμένων πρακτικών). Τέτοιοι Κανονισμοί εξεδόθησαν για συμφωνίες εξειδικεύσεως, έρευνας και αναπτύξεως (προϊόντων) και μεταφοράς τεχνολογίας.

Στους Κανονισμούς αυτούς η Επιτροπή αρχικά ακολούθησε την πολιτική να προσδιορίζει τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που επιτρέπονται, τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που δεν επιτρέπονται, τις ρήτρες που επιβάλλεται οπωσδήποτε να περιέχονται στη συμφωνία, καθώς, τέλος, και τις λοιπές προϋποθέσεις που πρέπει οπωσδήποτε να πληρούνται για να επιτραπεί η συμφωνία.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1990-αρχές της δεκαετίας του 2000 η Επιτροπή άλλαξε πολιτική. Η νέα πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: ο εκάστοτε ισχύων Κανονισμός αποβλέπει στο να καλύψει συγχρόνως δύο ανάγκες, οι οποίες είναι η διασφάλιση της ύπαρξης αποτελεσματικού ανταγωνισμού και η παροχή επαρκούς ασφάλειας δικαίου στις επιχειρήσεις. Η επιδίωξη των στόχων αυτών λαμβάνει υπόψη την ανάγκη απλούστευσης του κανονιστικού πλαισίου και της εφαρμογής του. Εγκαταλείπεται η προσέγγιση της απαρίθμησης των απαλλασσόμενων ρητρών και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση

ση στον καθορισμό των κατηγοριών συμφωνιών που απαλλάσσονται μέχρι ένα συγκεκριμένο επίπεδο ισχύος στην αγορά και στον προσδιορισμό των περιορισμών και των ρητρών που δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους συμφωνίες. Η προσέγγιση αυτή συμβαδίζει με μια οικονομοκεντρική προσέγγιση με την οποία αξιολογούνται οι επιπτώσεις της εκάστοτε συμφωνίας στη σχετική αγορά (πρβλ. 3η, 5η σκέψη Κανονισμού Επιτροπής 2658/2000 περί συμφωνιών εξειδικεύσεων 5η, 7η σκέψη Κανονισμού Επιτροπής 2659/2000 περί συμφωνιών έρευνας και ανάπτυξης και 4η σκέψη Κανονισμού Επιτροπής 772/2004 περί συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας).

ι. Εξειδίκευση

Βάσει του Κανονισμού 2821/71, η Επιτροπή εξέδωσε σειρά Κανονισμών συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, των οποίων η ισχύς έληξε (λεπτομέρειες στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 20), σήμερα δε ισχύει ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 2658/2000 (της Επιτροπής) της 29.11.2000 «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών εξειδίκευσης» (ΕπΕφ 2000, L 304/3).

Δυνάμει του Κανονισμού αυτού εξαιρούνται της απαγόρευσης του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων και αφορούν τους όρους υπό τους οποίους οι επιχειρήσεις αυτές ειδικεύονται στην παραγωγή προϊόντων («συμφωνίες εξειδίκευσης»), ήτοι:

α) συμφωνίες μονομερούς εξειδίκευσης δυνάμει των οποίων το ένα μέρος δέχεται να διακόψει την παραγωγή ορισμένων προϊόντων ή να παραιτηθεί από αυτήν και να τα προμηθεύεται από ανταγωνιζόμενες επιχειρήσεις, ενώ οι ανταγωνιζόμενες επιχειρήσεις αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παράγουν και να προμηθεύουν τα εν λόγω προϊόντα, ή

β) συμφωνίες αμοιβαίας εξειδίκευσης δυνάμει των οποίων δύο ή περισσότερα μέρη συμφωνούν αμοιβαία να διακόψουν ή να απέχουν από την παραγωγή ορισμένων προϊόντων, τα οποία δεν είναι όμοια, και να προμηθεύονται τα προϊόντα αυτά από τα άλλα μέρη, τα οποία συμφωνούν να τα προμηθεύουν, ή

γ) συμφωνίες κοινής παραγωγής δυνάμει των οποίων δύο ή περισσότερα μέρη συμφωνούν να παράγουν από κοινού ορισμένα προϊόντα (άρθρο 1, παρ. 1).

Οι συμφωνίες αυτές θεωρείται ότι συντελούν γενικά στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις μπορούν, συγκεντρώνοντας την παραγωγή τους στην κατασκευή ορισμένων προϊόντων, να λειτουργούν κατά τρόπο ορθολογικότερο και να προσφέρουν τα προϊόντα τους σε καλύτερες τιμές. Υποστηρίζεται επίσης ότι οι συμφωνίες για την εξειδίκευση στον τομέα της παροχής υπηρεσιών επιτρέπουν εν γένει ανάλογες βελτιώσεις. Μπορεί να αναμένεται ότι υπό καθεστώς πραγματικού ανταγωνισμού θα εξασφαλίζεται στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα του ευεργετήματος που προκύπτει (8η σκέψη Κανονισμού).

Όμως τα εν λόγω θετικά αποτελέσματα δεν πρέπει να υπεραντισταθμίζονται από τυχόν περιορισμούς του ανταγωνισμού, τους οποίους επιβάλλουν οι συμφωνίες εξειδίκευσης, καθώς και από τη θέση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά.

Ο Κανονισμός θεωρεί ότι, όσον αφορά τις συμφωνίες εξειδίκευσης μεταξύ ανταγωνιστών, μπορεί να θεωρηθεί πως αυτές οδηγούν κατά κανόνα στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον, πρώτον, ο ένας από τους συμβαλλόμενους δεν εγκαταλείπει την αγορά όσον αφορά τα επόμενα στάδια της παραγωγής, πράγμα το οποίο εξασφαλίζεται όταν οι συμφωνίες μονομερούς και αμοιβαίας εξειδίκευσεως προβλέπουν υποχρεώσεις προμήθειας και αγοράς (12η σκέψη, άρθρο 3), και, δεύτερον, το συνολικό μερίδιο που διαθέτουν στην αγορά οι συμβαλλόμενοι δεν υπερβαίνει το 20% (13η σκέψη, άρθρο 4) και εφόσον οι συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών αντιανταγωνιστικών περιορισμών, όπως προσημνωμένες τιμές που χρεώνονται σε τρίτους, περιορισμοί επί του όγκου παραγωγής ή πωλήσεων και καταμερισμός των αγορών ή της πελατείας (14η σκέψη, άρθρο 5 παρ. 1).

Ο περιορισμός του μεριδίου αγοράς, η μη απαλλαγή ορισμένων συμφωνιών και όροι που προβλέπονται από τον Κανονισμό εξασφαλίζουν κατά κανόνα ότι οι συμφωνίες στις οποίες εφαρμόζεται η απαλλαγή κατά κατηγορία δεν επιτρέπουν στις συμμετέχουσες επιχειρήσεις να καταργήσουν τον ανταγωνισμό για σημαντικό μέρος των εν λόγω προϊόντων ή υπηρεσιών (15η σκέψη).

Με τις ως άνω ρυθμίσεις ο Κανονισμός καλύπτει συγχρόνως δύο στόχους, τους οποίους επιβάλλει η Συνθήκη, ήτοι τη διασφάλιση της ύπαρξης αποτελεσματικού ανταγωνισμού και την παροχή επαρκούς ασφάλειας δικαίου στις επιχειρήσεις (3η σκέψη).

ii. Έρευνα και ανάπτυξη (προϊόντων)

Βάσει του προαναφερθέντος Κανονισμού 2821/71 του Συμβουλίου, η Επιτροπή εξέδωσε σειρά Κανονισμών περιορισμένης χρονικής διάρκειας, των οποίων η ισχύς έληξε (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 20), σήμερα δε ισχύει ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 2659/2000 (της Επιτροπής), της 29.11.2000, «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών έρευνας και ανάπτυξης» (ΕΠΕΦ 2000, L 304/7).

Δυνάμει του Κανονισμού αυτού εξαιρούνται της απαγόρευσης του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. συμφωνίες οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων και αφορούν τους όρους υπό τους οποίους οι εν λόγω επιχειρήσεις πρόκειται να ασχοληθούν με την από κοινού έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων ή διαδικασιών με ή χωρίς από κοινού εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης έρευνας και ανάπτυξης (άρθρο 1).

Ως «έρευνα και ανάπτυξη» νοούνται η απόκτηση τεχνογνωσίας επί προϊόντων ή διαδικασιών και η διεξαγωγή θεωρητικής ανάλυσης, συστηματικής μελέτης ή πειραμάτων, περιλαμβανομένης της πειραματικής παραγωγής, η τεχνική δοκιμή προϊόντων ή διαδικασιών, η δημιουργία των αναγκαίων εγκαταστάσεων και η κατοχύρωση των αποτελεσμάτων με δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας (άρθρο 2 αριθμ. 4).

Οι συμφωνίες αυτές θεωρείται ότι προάγουν εν γένει την τεχνική και οικονομική πρόοδο, διότι ενισχύουν τη διάδοση τεχνογνωσίας μεταξύ των συμμετεχόντων και αποτρέπουν τη διεξαγωγή περιττών εργασιών έρευνας και ανάπτυξης, αλλά και διότι δημιουργούν τις προϋποθέσεις για νέα επιτεύγματα μέσω της ανταλλαγής συμπληρωματικής τεχνογνωσίας και συντελούν στον εξορθολογισμό της παραγωγής των προϊόντων ή της εφαρμογής των διαδικασιών που αποτελούν καρπό της έρευνας και ανάπτυξης (10η σκέψη Κανονισμού). Γίνεται δεκτό ότι οι καταναλωτές ωφελούνται σε γενικές γραμμές από την αύξηση του όγκου και της αποτελεσματικότητας της έρευνας και ανάπτυξης μέσω της εισαγωγής στην αγορά νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών και μέσω της μείωσης των τιμών συνεπεία νέων ή βελτιωμένων διαδικασιών (12η σκέψη Κανονισμού).

Όμως τα εν λόγω θετικά αποτελέσματα δεν πρέπει να υπεραντισταθμίζονται από τυχόν περιορισμούς του ανταγωνισμού, τους οποίους επιβάλλουν οι συμφωνίες έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και από τη θέση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά.

Ο Κανονισμός θεωρεί ότι, όσον αφορά τις συμφωνίες έρευνας και ανάπτυξης μεταξύ ανταγωνιστών, μπορεί να θεωρηθεί πως αυτές οδηγούν κατά κανόνα στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον, πρώτον, τα αποτελέσματα της κοινής έρευνας και ανάπτυξης παραμένουν προσιτά στα συμβαλλόμενα μέρη για περαιτέρω έρευνα ή εκμετάλλευση (14η σκέψη, άρθρο 3 παρ. 2, εδάφ. α') και, δεύτερον, το συνολικό μερίδιο που διαθέτουν στην αγορά οι συμβαλλόμενοι δεν υπερβαίνει το 25% όταν αυτοί είναι ανταγωνιστές (άρθρο 4 παρ. 2) και εφόσον οι συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών αντιανταγωνιστικών περιορισμών, όπως περιορισμοί της ελευθερίας των μερών να υλοποιούν έρευνα και ανάπτυξη σε κάποιον τομέα που δε σχετίζεται με την εκάστοτε συμφωνία, εφαρμογή προσυμφωνημένων τιμών σε τρίτα μέρη, περιορισμοί επί του όγκου παραγωγής ή των πωλήσεων, καταμερισμός των αγορών ή της πελατείας, και περιορισμοί της ελευθερίας πραγματοποίησης παθητικών πωλήσεων όσον αφορά τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμφωνίας σε γεωγραφικές περιοχές που αποτελούν αποκλειστική επικράτεια άλλων μερών (17η σκέψη, άρθρο 5). Το ίδιο ισχύει επί συμφωνιών μη ανταγωνιστών, ανεξαρτήτως μεριδίου, για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η έρευνα και ανάπτυξη (20ή σκέψη, άρθρο 4 παρ. 1, εδάφ. α'), μετά

δε την παρέλευση αυτής της χρονικής περιόδου, εφόσον το μερίδιο αγοράς των μετεχουσών επιχειρήσεων δεν υπερβαίνει το 25% της οικείας αγοράς (άρθρο 4 παρ. 3).

Με τις ως άνω ρυθμίσεις ο Κανονισμός καλύπτει συγχρόνως δύο στόχους, τους οποίους επιβάλλει η Συνθήκη, ήτοι τη διασφάλιση της ύπαρξης αποτελεσματικού ανταγωνισμού και την παροχή επαρκούς ασφάλειας δικαίου στις επιχειρήσεις (5η σκέψη).

iii. Μεταφορά τεχνολογίας

Βάσει του προαναφερθέντος Κανονισμού 19/65 του Συμβουλίου η Επιτροπή εξέδωσε, πρώτον, τον Κανονισμό (Ε.Κ.) 240/96 της 31.1.1996, «περί εφαρμογής του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας», ο οποίος ενοποίησε σε έναν Κανονισμό τους μέχρι τότε ισχύσαντες Κανονισμούς της Επιτροπής περί ευρεσιτεχνιών και αδειών εκμεταλλεύσεως τεχνολογίας (know-how· για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 21), εν συνεχεία δε τον Κανονισμό (Ε.Κ.) 772/2004 της 27.4.2004, «για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας», ο οποίος είναι και ο σήμερα ισχύων Κανονισμός (ΕπΕφ 2004, L 123/11).

Δυνάμει του Κανονισμού αυτού εξαιρούνται της απαγόρευσης του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο επιχειρήσεων, με τις οποίες επιτρέπεται η παραγωγή των προϊόντων που αφορά η σύμβαση (άρθρο 2). Ως «συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας» νοείται μια συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας, μια συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης τεχνολογίας, μια συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογισμικού ή μια μικτή συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας, τεχνολογίας ή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογισμικού (άρθρο 1 παρ. 1, στοιχ. β). Οι συμφωνίες αυτές θεωρείται ότι συνήθως βελτιώνουν την οικονομική αποδοτικότητα και προάγουν τον ανταγωνισμό, δεδομένου ότι μειώνουν το ενδεχόμενο διπλής έρευνας και ανάπτυξης, αυξάνουν τα κίνητρα για τη διεξαγωγή αρχικής έρευνας και ανάπτυξης, προωθούν την προσθετική καινοτομία, διευκολύνουν τη διάδοση και, τέλος, δημιουργούν ανταγωνισμό στις αγορές προϊόντων (5η αιτιολογική σκέψη Κανονισμού).

Όμως τα εν λόγω θετικά αποτελέσματα αύξησης της αποδοτικότητας και προαγωγής του ανταγωνισμού ενδέχεται να υπεραντισταθμίζονται από τυχόν περιορισμούς του ανταγωνισμού, τους οποίους επιβάλλουν οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας. Τούτο εξαρτάται από τη θέση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά και, συνεπώς, από το βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις

αυτές αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό από επιχειρήσεις που κατέχουν υποκατάστατες τεχνολογίες ή επιχειρήσεις που παράγουν υποκατάστατα προϊόντα (6η αιτιολογική σκέψη Κανονισμού).

Ο Κανονισμός θεωρεί ότι, όσον αφορά τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ ανταγωνιστών, μπορεί να θεωρηθεί πως αυτές οδηγούν κατά κανόνα στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον το συνολικό μερίδιο που διαθέτουν στην αγορά τα μέρη των συμφωνιών δεν υπερβαίνει το 20% και εφόσον οι συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών αντιανταγωνιστικών περιορισμών (10η σκέψη), όπως ο καθορισμός τιμών που χρεώνονται σε τρίτους (13η σκέψη, άρθρο 4 παρ. 1). Το αυτό ισχύει επί συμφωνιών μη ανταγωνιστών όταν το μερίδιο αυτό δεν υπερβαίνει το 30% (11η σκέψη). Έτσι πράγματι, δυνάμει του Κανονισμού η εξαίρεση ισχύει υπό τον όρο ότι το συνολικό μερίδιο αγοράς των μερών της συμφωνίας δεν υπερβαίνει το 20% στην επηρεαζόμενη σχετική αγορά τεχνολογίας και προϊόντος, όταν οι επιχειρήσεις που μετέχουν στη συμφωνία είναι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, ή το 30%, όταν οι επιχειρήσεις που μετέχουν στη συμφωνία δεν είναι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις (άρθρο 3).

Με τις ως άνω ρυθμίσεις ο Κανονισμός καλύπτει συγχρόνως δύο στόχους, τους οποίους επιβάλλει η Συνθήκη, ήτοι τη διασφάλιση της ύπαρξης αποτελεσματικού ανταγωνισμού και την παροχή επαρκούς ασφάλειας δικαίου στις επιχειρήσεις (4η σκέψη).

β. Κανονισμοί ομαδικών απαλλαγών για κάθετες συμφωνίες (για όλους τους κλάδους της οικονομίας, καθώς και για τη διάθεση αυτοκινήτων)

Ως κάθετες συμφωνίες νοούνται οι συμφωνίες (ή εναρμονισμένες πρακτικές), οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων, καθεμία εκ των οποίων δραστηριοποιείται σε διαφορετικό επίπεδο της αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, π.χ. παραγωγός και χονδρέμπορος, χονδρέμπορος και λιανέμπορος.

Σχετικά με τις κάθετες συμφωνίες, το Συμβούλιο εξέδωσε τον προαναφερθέντα Κανονισμό 19/65, ο οποίος, όπως ήδη ελέχθη, ισχύει και για τις οριζόντιες συμφωνίες. Ο Κανονισμός αυτός εξουσιοδότησε την Επιτροπή να εκδώσει Κανονισμούς με τους οποίους να εξειδικεύσει τις αρχές των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. (τότε 85 και 86 Συνθ.ΕΟΚ) και αυτές του ίδιου του Κανονισμού 19/65 σε συγκεκριμένα είδη κάθετων συμφωνιών, όπως π.χ. αποκλειστικής διάθεσης, αποκλειστικής διανομής, κλπ.

Στους Κανονισμούς αυτούς, τους οποίους πράγματι εξέδωσε (λεπτομέρειες κατωτέρω), η Επιτροπή αρχικά ακολούθησε, ακριβώς όπως και στις οριζόντιες συμφωνίες, την πολιτική να προσδιορίζει τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που επιτρέπονται, τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που δεν επιτρέπονται, τις ρή-

τρεις που επιβάλλεται οπωσδήποτε να περιέχονται στη συμφωνία, καθώς, τέλος, και τις λοιπές προϋποθέσεις που πρέπει οπωσδήποτε να πληρούνται για να επιτραπεί η συμφωνία.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1990-αρχές της δεκαετίας του 2000 η Επιτροπή άλλαξε την πολιτική της, ακριβώς κατά τα πρότυπα της πολιτικής επί των οριζόντιων συμφωνιών. Το κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής αυτής έγκειται στο ότι εγκαταλείπεται η προσέγγιση της απαρίθμησης των απαλλασσόμενων ρητρών και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στον καθορισμό των κατηγοριών συμφωνιών που απαλλάσσονται μέχρις ενός συγκεκριμένου επιπέδου ισχύος στην αγορά, και στον προσδιορισμό των περιορισμών και των ρητρών που δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους συμφωνίες. Η προσέγγιση αυτή συμβαδίζει με μια οικονομοκεντρική προσέγγιση με την οποία αξιολογούνται οι επιπτώσεις της εκάστοτε συμφωνίας στη σχετική αγορά. Κατά τα λοιπά παραπέμπουμε στα λεχθέντα ανωτέρω περί των οριζόντιων συμφωνιών.

i. Κάθετες συμφωνίες γενικώς

Ο Κανονισμός 19/65 του Συμβουλίου της 2.3.1965 τροποποιήθηκε διά του Κανονισμού (Ε.Κ.) 1215/1999 του Συμβουλίου της 10.6.1999 (ΕΠΕφ 1999, L 148/1). Με τον τελευταίο αυτόν Κανονισμό εξουσιοδοτήθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εκδώσει Κανονισμό για τις κάθετες συμφωνίες (γενικώς), με τον οποίο θα αντικαθίστανται οι μέχρι τότε ισχύοντες (ειδικοί) Κανονισμοί περί αποκλειστικής διανομής, αποκλειστικής προμήθειας και δικαιόχρησης (franchise), και θα καλύπτονται επιπλέον και κάθετες συμφωνίες μεταξύ περισσότερων των δύο επιχειρήσεων, συμφωνίες επιλεκτικής διανομής, συμφωνίες υπηρεσιών και συμφωνίες σχετικά με την προμήθεια ή/και την αγορά υπηρεσιών ή προϊόντων που προορίζονται για μεταποίηση ή ενσωμάτωση (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 22). Έτσι εκδόθηκε ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 2790/1999 της Επιτροπής της 22.12.1999, «για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών» (ΕΠΕφ 1999 L 336/21), ο οποίος ετέθη σε ισχύ την 1.1.2000 και λήγει στις 31.5.2010.

Δυνάμει του Κανονισμού αυτού εξαιρούνται της απαγόρευσης του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων, καθεμία εκ των οποίων δραστηριοποιείται, για το σκοπό της συμφωνίας, σε διαφορετικό επίπεδο της αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, και οι οποίες αφορούν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα μέρη μπορούν να προμηθεύονται, να πωλούν ή να μεταπωλούν ορισμένα αγαθά ή υπηρεσίες («κάθετες συμφωνίες») (άρθρο 2 παρ. 1, προβλ. και 3η σκέψη).

Οι συμφωνίες αυτές θεωρείται ότι μπορούν να βελτιώσουν την οικονομική αποτελεσματικότητα στο πλαίσιο μιας αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, επιτρέποντας καλύτερο συντονισμό μεταξύ των συμμετεχουσών επιχειρήσεων. Μπορούν ιδίως να οδηγήσουν σε μείωση του κόστους συναλλαγής και διανομής των μερών και σε βελτιστοποίηση του επιπέδου των επενδύσεων και των πωλήσεων (6η σκέψη).

Όμως τα εν λόγω θετικά αποτελέσματα δεν πρέπει να υπεραντισταθμίζονται από τυχόν περιορισμούς του ανταγωνισμού, τους οποίους επιβάλλουν οι κάθετες συμφωνίες, πράγμα το οποίο εξαρτάται από την ισχύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά και, ως εκ τούτου, από την έκταση στην οποία οι επιχειρήσεις αυτές αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό από άλλους προμηθευτές αγαθών ή υπηρεσιών, οι οποίες θεωρούνται από τον αγοραστή εναλλακτικές ή υποκατάστατα λόγω των χαρακτηριστικών τους, των τιμών τους και της χρήσης για την οποία προορίζονται (7η σκέψη).

Ο Κανονισμός θεωρεί ότι οι κάθετες συμφωνίες οδηγούν κατά κανόνα στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον το μερίδιο που διαθέτει στη σχετική αγορά ο προμηθευτής δεν υπερβαίνει το 30% και οι κάθετες συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών περιορισμών που αντιβαίνουν στον ανταγωνισμό.

Στην περίπτωση κάθετων συμφωνιών που περιλαμβάνουν υποχρεώσεις αποκλειστικής διάθεσης, κρίσιμο στοιχείο για τον προσδιορισμό των συνολικών επιπτώσεων των εν λόγω κάθετων συμφωνιών στην αγορά είναι το μερίδιο αγοράς του αγοραστή (30%) (8η σκέψη, άρθρο 3). Συμφωνίες που αντιβαίνουν στον ανταγωνισμό είναι ιδίως οι συμφωνίες επιβολής ελάχιστων και πάγιων τιμών μεταπώλησης, καθώς και συμφωνίες για ορισμένα είδη εδαφικής προστασίας, (άρθρο 4, πρβλ. και 10η σκέψη).

Εξάλλου θεωρείται ότι η εξαίρεση πρέπει να συνοδεύεται από ορισμένους όρους προκειμένου να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στη σχετική αγορά ή να εμποδιστεί η αθέμιτη σύμπραξη στη σχετική αγορά. Για το σκοπό αυτό, η ρήτρα μη άσκησης ανταγωνισμού πρέπει να είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας (5 έτη). Για τους ίδιους λόγους πρέπει να αποκλειστεί από το ευεργέτημα της εξαίρεσης οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση συμβατική υποχρέωση έχει ως αποτέλεσμα τα μέλη ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής να μην πωλούν τα προϊόντα συγκεκριμένων ανταγωνιζόμενων προμηθευτών (άρθρο 5, βλ. και 11η σκέψη).

Ο περιορισμός του μεριδίου αγοράς, η μη απαλλαγή ορισμένων συμφωνιών και όροι που προβλέπονται από τον Κανονισμό εξασφαλίζουν κατά κανόνα ότι οι συμφωνίες στις οποίες εφαρμόζεται η απαλλαγή κατά κατηγορία δεν επιτρέπουν στις συμμετέχουσες επιχειρήσεις να καταργήσουν τον ανταγωνισμό για σημαντικό μέρος των εν λόγω προϊόντων ή υπηρεσιών (12η σκέψη).

ii. Αυτοκίνητα

Βάσει του Κανονισμού 19/65 του Συμβουλίου της 2.3.1965 η Επιτροπή εξέδωσε διαδοχικώς δύο Κανονισμούς συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, των οποίων η ισχύς έληξε (λεπτομέρειες στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 23), σήμερα δε ισχύει ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 1400/2002 της Επιτροπής, της 31.7.2002, «Σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας» (ισχύς μέχρι 31.5.2010, ΕπΕφ 2002, L 203/30 και λεπτομέρειες στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 23).

Δυνάμει του Κανονισμού αυτού εξαιρούνται της απαγόρευσης του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. κάθετες συμφωνίες (ή εναρμονισμένες πρακτικές), οι οποίες αφορούν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα μέρη μπορούν να προμηθευθούν, να πωλούν ή να μεταπωλούν καινούργια αυτοκίνητα οχήματα, ανταλλακτικά για τα οχήματα αυτά και υπηρεσίες επισκευής και συντήρησης αυτοκινήτων οχημάτων, και οι οποίες συνάπτονται μεταξύ μη ανταγωνιζόμενων επιχειρήσεων ή κατ' εξαίρεση μεταξύ ανταγωνιζόμενων επιχειρήσεων ή μεταξύ ενώσεων επιχειρήσεων και των μελών τους (άρθρο 2, πρβλ. και 3η σκέψη). Ως αυτοκίνητα οχήματα νοούνται τα αυτοκινούμενα οχήματα με τρεις ή περισσότερους τροχούς, τα οποία προορίζονται να χρησιμοποιηθούν σε δημόσιους δρόμους, ως ανταλλακτικά δε αγαθά τα οποία προορίζονται να τοποθετηθούν ή να συναρμολογηθούν σε αυτοκίνητο όχημα για να αντικαταστήσουν συστατικά μέρη του αυτοκινήτου, περιλαμβανομένων των αναγκαίων για τη λειτουργία του αυτοκινήτου λιπαντικών, με την εξαίρεση των καυσίμων (άρθρο 1 παρ. 1 στοιχ. ιδ, ιθ).

Οι συμφωνίες αυτές θεωρείται ότι μπορούν να βελτιώσουν την οικονομική αποτελεσματικότητα στο πλαίσιο μιας αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, επιτρέποντας καλύτερο συντονισμό μεταξύ των συμμετεχουσών επιχειρήσεων. Μπορούν ιδίως να οδηγήσουν σε μείωση του κόστους συναλλαγής και διανομής των μερών και σε βελτιστοποίηση του επιπέδου των επενδύσεων και των πωλήσεων (5η σκέψη).

Όμως τα εν λόγω θετικά αποτελέσματα δεν πρέπει να υπεραντισταθμίζονται από τυχόν περιορισμούς του ανταγωνισμού, τους οποίους επιβάλλουν οι κάθετες συμφωνίες, πράγμα το οποίο εξαρτάται από την ισχύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά και, ως εκ τούτου, από την έκταση στην οποία οι επιχειρήσεις αυτές αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό από άλλους προμηθευτές αγαθών ή υπηρεσιών, οι οποίες θεωρούνται από τον αγοραστή εναλλακτικές ή υποκατάστατα λόγω των χαρακτηριστικών τους, των τιμών τους και της χρήσης για την οποία προορίζονται (πρβλ. 7η σκέψη).

Τα όρια κάτω από τα οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι τα πλεονεκτήματα που εξασφαλίζονται από τις κάθετες συμφωνίες αντισταθμίζουν τα περιοριστικά

αποτελέσματα των συμφωνιών αυτών, πρέπει να ποικίλλουν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των διαφόρων ειδών κάθετων συμφωνιών. Ο Κανονισμός θεωρεί ότι οι κάθετες συμφωνίες περί αυτοκινήτων, ανταλλακτικών και υπηρεσιών επισκευής και συντηρήσεως οδηγούν κατά κανόνα στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον το μερίδιο που διαθέτει στη σχετική αγορά πώλησης καινούργιων αυτοκινήτων κλπ. ο προμηθευτής δεν υπερβαίνει το 30% ή το 40%, όταν η πώληση των καινούργιων αυτοκινήτων κλπ. γίνεται με σύστημα ποσοτικής επιλεκτικής διανομής. Ωστόσο, στην περίπτωση των κάθετων συμφωνιών που περιλαμβάνουν υποχρεώσεις αποκλειστικής διάθεσης, κρίσιμο στοιχείο για τον προσδιορισμό των συνολικών επιπτώσεων των κάθετων συμφωνιών στην αγορά είναι το μερίδιο αγοράς (30%), το οποίο κατέχει ο αγοραστής (άρθρο 3 παρ. 1, 2, πρβλ. και 7η σκέψη).

Προς εξασφάλιση των αποτελεσμάτων αυτών, οι κάθετες συμφωνίες πώλησης αυτοκινήτων κλπ. οφείλουν να περιέχουν συγκεκριμένες ρήτρες, βάσει των οποίων αυξάνονται οι δυνατότητες ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων του κλάδου. Ειδικότερα, για να διευκολυνθεί η ενοποίηση της αγοράς και να επιτραπεί στους διανομείς ή στους εξουσιοδοτημένους επισκευαστές να επωφελοούνται από νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες, οι τελευταίοι πρέπει να μπορούν να μεταβιβάζουν όλα τα δικαιώματα και όλες τις υποχρεώσεις τους σε οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση του ίδιου τύπου, η οποία πωλεί ή επισκευάζει αυτοκίνητα του ίδιου εργοστασίου (μάρκας) εντός του συστήματος διανομής, την οποία αυτοί επιλέγουν (άρθρο 3 παρ. 3, πρβλ. και σκέψη 10). Επίσης, για να αποφευχθούν περιπτώσεις στις οποίες ο προμηθευτής καταγγέλλει μια συμφωνία επειδή ο διανομέας ή ο επισκευαστής εφαρμόζει ανταγωνιστικές πρακτικές όπως ενεργητικές ή παθητικές πωλήσεις σε αλλοδαπούς καταναλωτές, διανομή περισσότερων μαρκών ή υπεργολαβία υπηρεσιών επισκευής ή συντήρησης, σε κάθε κοινοποίηση καταγγελίας πρέπει να αναφέρονται εγγράφως και με σαφήνεια οι λόγοι της καταγγελίας, οι οποίοι πρέπει να είναι αντικειμενικοί και διαφανείς (άρθρο 3 παρ. 4, πρβλ. και σκέψη 9 εδάφ. α'). Επιπλέον, για να ενισχυθεί η ανεξαρτησία των διανομέων και επισκευαστών έναντι των προμηθευτών τους, πρέπει στη συμφωνία να προβλέπονται ελάχιστη προειδοποιητική προθεσμία έξι μηνών για τη μη ανανέωση εκ μέρους του προμηθευτή συμφωνίας ορισμένου χρόνου, η οποία (συμφωνία) δεν μπορεί να είναι βραχύτερη των πέντε ετών, καθώς και ελάχιστη προειδοποιητική προθεσμία δύο ετών για τη μη ανανέωση εκ μέρους του προμηθευτή συμφωνίας αορίστου χρόνου (άρθρο 3 παρ. 5, πρβλ. και σκέψη 9 εδάφ. β').

Για την απαλλαγή από την απαγόρευση του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. πρέπει επιπλέον οι κάθετες συμφωνίες, ανεξαρτήτως μεριδίου αγοράς, να μην περιλαμβάνουν ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών περιορισμών, οι οποίοι θεωρούνται ως ιδιαίτερα επιζήμιοι για τον ανταγωνισμό ακόμη και επί χαμηλών

μεριδίων αγοράς. Τέτοιοι περιορισμοί περιέχονται ιδίως σε ρήτρες επιβολής ελάχιστων και πάγιων τιμών μεταπώλησης, ρήτρες για ορισμένα είδη εδαφικής προστασίας, κλπ. (άρθρο 4, το οποίο απαριθμεί δώδεκα τέτοιες ρήτρες, μεταξύ των οποίων σημαίνουσα θέση έχουν ρήτρες που αφορούν το σύστημα επιλεκτικής διανομής, πρβλ. και 12η σκέψη). Επίσης απαγορεύονται ρήτρες μη ανταγωνισμού ή μη πώλησης ή μη επισκευής ανταγωνιστικών μαρκών (άρθρο 5, «ειδικοί όροι»).

Ο περιορισμός του μεριδίου αγοράς, η μη απαλλαγή ορισμένων συμφωνιών και η υποχρεωτική υιοθέτηση ορισμένων ρητρών που διευκολύνουν τον ανταγωνισμό και την ανεξαρτησία των διανομέων και επισκευαστών έναντι των παραγωγών εξασφαλίζουν κατά κανόνα ότι οι συμφωνίες στις οποίες εφαρμόζεται η απαλλαγή κατά κατηγορία δεν επιτρέπουν στις συμμετέχουσες επιχειρήσεις να καταργήσουν τον ανταγωνισμό για σημαντικό μέρος των εν λόγω προϊόντων ή υπηρεσιών (πρβλ. 31η σκέψη). Συνολικά οι ρυθμίσεις του Κανονισμού 1400/2002 είναι αυστηρότερες από εκείνες που προβλέπονται από τον Κανονισμό 2790/1999 περί κάθετων συμφωνιών.

γ. Κλαδικοί Κανονισμοί

Σε επίπεδο κλαδικών Κανονισμών εξεδόθησαν Κανονισμοί για τη γεωργία, τις ασφαλίσεις, τις σιδηροδρομικές, οδικές και εσωτερικές πλωτές μεταφορές, τις θαλάσσιες μεταφορές και τις αεροπορικές μεταφορές. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των Κανονισμών ήταν αρχικά ότι καθόριζαν τις κατηγορίες των συμφωνιών, επί των οποίων εφαρμόζονταν, προσδιόριζαν, ακριβώς όπως και στις οριζόντιες και στις κάθετες συμφωνίες, τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που επιτρέπονται, τους περιορισμούς ή τις ρήτρες που δεν επιτρέπονται, τις ρήτρες που επιβάλλεται οπωσδήποτε να περιέχονται στη συμφωνία, καθώς, τέλος, και τις λοιπές προϋποθέσεις που πρέπει οπωσδήποτε να πληρούνται για να επιτραπεί η συμφωνία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 η Επιτροπή άλλαξε την πολιτική της σε ορισμένους κλάδους, ακριβώς κατά τα πρότυπα της πολιτικής επί των οριζόντιων και των κάθετων συμφωνιών. Με εξαίρεση τον τομέα της γεωργίας και των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών, στους υπόλοιπους ρυθμισμένους κλάδους το κύριο χαρακτηριστικό και της πολιτικής αυτής έγκειται κατά βάση στο ότι εγκαταλείπεται η προσέγγιση της απαρίθμησης των απαλλασσόμενων ρητρών και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στον καθορισμό των κατηγοριών συμφωνιών που απαλλάσσονται μέχρις ένα συγκεκριμένο επίπεδο ισχύος στην αγορά και στον προσδιορισμό των περιορισμών και των ρητρών που δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους συμφωνίες. Η προσέγγιση αυτή συμβαδίζει με μια οικονομοκεντρική προσέγγιση με την οποία αξιολογούνται οι επιπτώσεις της εκάστοτε συμφωνίας στη

σχετική αγορά (πρβλ. 6η, 7η σκέψη Κανονισμού 358/2003 Επιτροπής για τις ασφαλίσσεις). Κατά τα λοιπά παραπέμπουμε στα λεχθέντα ανωτέρω περί των οριζόντιων και κάθετων συμφωνιών.

Επιπλέον η Επιτροπή, βάσει της εμπειρίας που είχε από την εφαρμογή των πρώτων Κανονισμών, κατέληξε στο ότι, ανάλογα με τον κλάδο, υπάρχουν και μορφές συνεργασίας μεταξύ όλων των επιχειρήσεων του κλάδου, οι οποίες κατά κανόνα πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. Οι νέοι λοιπόν Κανονισμοί ακολουθούν αυτό το πρότυπο. Οι Κανονισμοί που σήμερα ισχύουν στους προαναφερθέντες κλάδους είναι οι κάτωθι:

i. Γεωργία

Κανονισμός (ΕΟΚ) 26/1962 του Συμβουλίου «περί εφαρμογής ορισμένων κανόνων ανταγωνισμού στην παραγωγή και στην εμπορία γεωργικών προϊόντων» (ΕΠΕφ αριθμ. 30 της 20.4.1962, σ. 993).

ii. «Ασφαλίσσεις» (Ασφάλειες)

Κανονισμός (ΕΟΚ) 1534/91 του Συμβουλίου της 31.5.1991 «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα των ασφαλίσεων» (εξουσιοδοτικός Κανονισμός, ΕΠΕφ 1991, L 143/1). Βάσει αυτού η Επιτροπή εξέδωσε τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 3932/92 της 21.12.1992, του οποίου η ισχύς έληξε (για λεπτομέρειες βλ. στο Ηλιόπουλος, 2006, σ. 24), σήμερα δε ισχύει ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 358/2003 της Επιτροπής της 28.2.2003 (ΕΠΕφ 2003, L 53/8, λήξη ισχύος 31.3.2010).

iii. Μεταφορές

(1) Σιδηροδρομικές, οδικές και εσωτερικές πλωτές μεταφορές

Κανονισμός (ΕΟΚ) 1017/68 του Συμβουλίου της 19.7.1968, «περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στους τομείς των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών» (ΕΠΕφ 1968, L 175/1).

(2) Θαλάσσιες μεταφορές

Κανονισμός (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου της 22.12.1986, «για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων 85, 86 της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές» (ΕΠΕφ 1986, L 378/4). Κανονισμός (Ε.Κ.) 479/92 του Συμβουλίου, της 25.2.1992, «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ ναυτιλιακών εταιρειών τακτικών γραμμών (κοινοπραξίες)» (εξουσιοδοτικός Κανονισμός, ΕΠΕφ 1992, L 55/3). Βάσει του τελευταίου αυτού Κανονισμού

νοτισμού η Επιτροπή εξέδωσε τον Κανονισμό (Ε.Κ.) 870/95 της 20.4.1995, του οποίου η ισχύς έληξε (ΕπΕφ 1995, L 89/7), ενώ σήμερα ισχύει ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 823/2000 της Επιτροπής της 19.4.2000, «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ ναυτιλιακών εταιρειών τακτικών γραμμών (κοινοπραξίες)» (ΕπΕφ 2000, L 100/24), όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (Ε.Κ.) 611/2005 της Επιτροπής της 20.4.2005, «για την τροποποίηση του Κανονισμού (Ε.Κ.) 823/2000 (της Επιτροπής) σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ ναυτιλιακών εταιρειών τακτικών γραμμών (κοινοπραξίες)» (ΕπΕφ 2005, 101/10).

(3) Αεροπορικές μεταφορές

Κανονισμός (ΕΟΚ) 3976/87 του Συμβουλίου της 14.12.1987 «για την εφαρμογή του άρθρου 85 παρ. 3 της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών» (ουσιαστικού δικαίου εξουσιοδοτικός Κανονισμός, ΕπΕφ 1987, L 374/9)· Κανονισμός (ΕΟΚ) 3975/87 του Συμβουλίου της 14.12.1987, «σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής των περί ανταγωνισμού διατάξεων σε επιχειρήσεις του τομέα των αεροπορικών μεταφορών» (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 25)· Κανονισμός 411/2004 του Συμβουλίου της 26.2.2004 (ΕπΕφ 2004, L 68/1), ο οποίος αφενός μεν καταργεί το διαδικαστικό Κανονισμό 3975/87 (άρθρο 1), με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται και στις αεροπορικές μεταφορές η διαδικασία του προαναφερθέντος (γενικού) Κανονισμού 1/2003 του Συμβουλίου, αφετέρου δε διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 3976/87 και στις αεροπορικές μεταφορές από και προς τρίτες χώρες (άρθρα 2, 3).

δ. Ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Οι Ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχουν μεγάλη σημασία για την πράξη, αφού αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή ερμηνεύει το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού ή προτίθεται να εφαρμόσει διατάξεις αυτού.

Από πλευράς νομικής ισχύος οι Ανακοινώσεις της Επιτροπής δε δεσμεύουν τις επιχειρήσεις ή τα Δικαστήρια, αλλά αποτελούν πράξεις οι οποίες ενέχουν απλώς αυτοδέσμευση της Επιτροπής. Η αυτοδέσμευση συνάγεται από τις αρχές της ίσης μεταχείρισης (Gleichheitsprinzip) και της προστασίας της εμπιστοσύνης (Prinzip des Vertrauensschutzes· για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 29).

Οι εν ισχύ σήμερα Ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε θέματα εφαρμογής των άρθρων 81, 82 Συνθ.Ε.Κ. είναι οι εξής:

(1) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς για τους σκοπούς του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού» (ΕπΕφ 1997, C 372/5).

(2) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «Κατευθυντήριες γραμμές για τις κάθετες συμφωνίες» (ΕπΕφ 2000, C 291/1).

(3) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «Κατευθυντήριες γραμμές για τις οριζόντιες συμφωνίες» (ΕπΕφ 2001, C 3/2).

(4) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «σχετικά με τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας, οι οποίες δεν περιορίζουν σημαντικά τον ανταγωνισμό σύμφωνα με το άρθρο 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ.» (ΕπΕφ 2001, C 368/13).

(5) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (καρτέλ)» (ΕπΕφ 2002, C 45/3).

(6) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 81 της Συνθήκης Ε.Κ. σε συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας» (ΕπΕφ 2004, C 101/2).

(7) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού» (ΕπΕφ 2004, C 101/43).

(8) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των Δικαστηρίων των κρατών-μελών της Ε.Ε. κατά την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 Ε.Κ.» (ΕπΕφ 2004, C 101/54).

(9) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «περί χειρισμού των καταγγελιών από την Επιτροπή βάσει των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης Ε.Κ.» (ΕπΕφ 2004, C 101/65).

(10) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «σχετικά με την ανεπίσημη καθοδήγηση ως προς τα καινοφανή ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης Ε.Κ. σε μεμονωμένες περιπτώσεις (επιστολές καθοδήγησης)» (ΕπΕφ 2004, C 101/78).

(11) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης» (ΕπΕφ 2004, C 101/81).

(12) Ανακοίνωση της Επιτροπής – «Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης» (ΕπΕφ 2004, C 101/97).

(13) Ανακοίνωση της Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στο φάκελο υπόθεσης της Επιτροπής δυνάμει των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης Ε.Κ., των άρθρων 53, 54 και 57 της Συμφωνίας ΕΟΧ, και του Κανονισμού (Ε.Κ.) αριθ. 139/2004 του Συμβουλίου (ΕπΕφ 2005, C 325/7).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτίθεται να εκδώσει Ανακοίνωση σχετικά με την (εκ μέρους της) ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 82 Συνθ.Ε.Κ., προς το σκοπό δε αυτό έχει αρχίσει διαβουλεύσεις με τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, οι οποίες θα εκφράσουν μη δεσμευτική γνώμη, καθώς και δημόσια διαβούλευση μέσω internet.

3. Ο ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1/2003

α. Ο Κανονισμός 17/1962 - Το προϊσχύσαν δίκαιο

Ο Κανονισμός 17/1962, ο οποίος υιοθετήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60 για να υλοποιήσει τις αρχές των άρθρων 81, 82 και 83 Συνθ.Ε.Κ. (τότε 85, 86 και 87 Συνθ.ΕΟΚ), εισήγαγε σε διοικητικό επίπεδο σύστημα συγκεντρωτικής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού, δηλαδή σύστημα εφαρμογής του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και όχι από τις Αρχές Ανταγωνισμού των κρατών-μελών. Με τις διατάξεις του Κανονισμού αυτού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέκτησε ειδικότερα ελεγκτικές εξουσίες (απαίτηση παροχής πληροφοριών από τις επιχειρήσεις, έλεγχος κλάδων της οικονομίας, έλεγχος βιβλίων, χώρων, γηπέδων, μεταφορικών μέσων των επιχειρήσεων, κλπ.), εξουσία έκδοσης αποφάσεων, με τις οποίες διαπιστώνεται η παράβαση και διατάσσεται η παύση αυτής, εξουσία επιβολής χρηματικών ποινών για συμμόρφωση προς απόφασή της, εξουσία επιβολής (διοικητικών) προστίμων, καθώς και εξουσία εκδόσεως εγκριτικής αποφάσεως κατ' άρθρο 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., μετά από αίτηση των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων. Για την έκδοση της τελευταίας εισήγετο υποχρέωση προηγούμενης γνωστοποίησης εκ μέρους των επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των συμφωνιών ή πρακτικών, για τις οποίες ζητείτο η έγκριση. Με τις δύο τελευταίες αυτές ρυθμίσεις ο κοινός ευρωπαϊός Νομοθέτης επέλεξε το σύστημα της «κατ' αρχήν απαγόρευσης με επιφύλαξη εξαίρεσης». Τέλος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέκτησε και την εξουσία έκδοσης απόφασης αρνητικής πιστοποίησης (Negativattest), ήτοι απόφασης, η οποία εκδίδεται μετά από αίτηση των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων, και με την οποία βεβαιούται ότι συγκεκριμένη συμφωνία ή πρακτική μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών δε συνιστά παράβαση των άρθρων 81 ή 82 Συνθ.Ε.Κ., με άλλα λόγια δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων αυτών.

Αντίστοιχες εξουσίες πλήρους εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν προβλέφθηκαν από τον Κανονισμό 17/1962 (ή άλλο νομοθέτημα της Κοινότητας) για τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 34 κ.ε.).

β. Λόγοι αλλαγής του συστήματος

Σύμφωνα με την αιτιολογία του ίδιου του Κανονισμού 1/2003, ο οποίος σημειωτέον υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο (15 κράτη-μέλη) ομοφώνως, μετά από 40 και πλέον έτη εφαρμογής του Κανονισμού 17/1962, το προπεριγραφέν συγκεντρωτικό σύστημα εγκρίσεως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όλων των επιδεικτικών απαλλαγής συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών, βάσει του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., αποδείχτηκε πολύ αποτελεσματικό για την ανάπτυξη

κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, η οποία με τη σειρά της συνέβαλε στη διάδοση κλίματος ανταγωνισμού στην Κοινότητα. Ωστόσο, σε μια διευρυμένη (από 1.5.2004) Ευρωπαϊκή Ένωση με 25 (και αργότερα με περισσότερα) κράτη-μέλη κρίθηκε ότι το ανωτέρω σύστημα δε θα είναι πλέον ικανό να διασφαλίσει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των δύο στόχων της Συνθήκης, ήτοι της διασφάλισης αποτελεσματικής εποπτείας της αγοράς και της ανάγκης απλούστευσης, κατά το δυνατόν, της διοικητικής διαδικασίας (άρθρο 83 παρ. 2 στοιχ. β).

Πιο συγκεκριμένα κρίθηκε ότι το συγκεντρωτικό αυτό σύστημα θα αποτελούσε τροχοπέδη στην εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού από τα Δικαστήρια και τις Αρχές Ανταγωνισμού των 25 κρατών-μελών, ενώ το σύστημα γνωστοποίησεων, το οποίο περιλαμβάνει, θα παρεμπόδιζε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επικεντρώνει το έργο της στην καταστολή των πλέον σοβαρών παραβάσεων (σκέψεις 2, 3 Κανονισμού 1/2003) (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 61, 62).

Για τους λόγους αυτούς η Επιτροπή δρομολόγησε την υιοθέτηση νέου Κανονισμού, με τον οποίο θα επιτυγχάνετο ο εκσυγχρονισμός του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού. Ο νέος Κανονισμός προετοιμάστηκε από την Επιτροπή μετά από ζωρή δημόσια διαβούλευση, η οποία ακολούθησε τη δημοσίευση εκ μέρους της τής Λευκής Βίβλου για τον εκσυγχρονισμό των κανόνων εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης Ε.Κ. της 28.4.1999 (ΕπΕφ 1999, C 132/1, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 62) και της Πρότασης για έναν Κανονισμό του Συμβουλίου για την εφαρμογή των κανόνων των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. (ΕπΕφ 2000, C 365/284, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 62). Η Επιτροπή «έπεισε» το Συμβούλιο, το οποίο προχώρησε στην ομόφωνη υιοθέτηση του Κανονισμού.

γ. Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις

Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις που ο Κανονισμός 1/2003 (ΕπΕφ 2003, L 1/1, τροποποιηθείς από τον Κανονισμό [Ε.Κ.] 411/2004 του Συμβουλίου, της 26.2.2004, ΕπΕφ 2004, L 68/1, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 62 κ.ε.) επέφερε στο προηγούμενο καθεστώς του Κανονισμού 17/1962, είναι οι εξής:

1) Επιβεβαιώνεται κατά ρητό τρόπο, για πρώτη φορά σε νομοθετικό κείμενο, η αποκεντρωμένη εφαρμογή των άρθρων 81, 82 Συνθ.Ε.Κ. σε διοικητικό επίπεδο (άρθρα 4, 5 Κανονισμού), δηλαδή η εφαρμογή των διατάξεων αυτών τόσο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσον και από τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, η οποία μέχρι τότε εδράζετο στη νομολογία του ΔΕΚ περί αμέσου εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 81 παρ. 1, 2 και 82 Συνθ.Ε.Κ. Ταυτόχρονα εισάγεται για πρώτη φορά η ολοκληρωμένη (πλήρης) εφαρμογή των διατάξεων αυτών από τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, δηλαδή η εφαρμογή με ο-πλοστάσιο κυρώσεων (σε αντίθεση με τη μέχρι τότε ατελή εφαρμογή λόγω μη

προβλέφειως κυρώσεων). Με τον τρόπο αυτόν η άμεση εφαρμογή των συγκεκριμένων κοινοτικών διατάξεων καθίσταται αποτελεσματικότερη.

Προκειμένου να επιτευχθεί ο αναγκαίος συντονισμός μεταξύ όλων των αρμοδίων για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου διοικητικών φορέων στο νέο αυτό αποκεντρωμένο σύστημα παράλληλων (συντρεχουσών) αρμοδιοτήτων, το λεγόμενο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού (ΕΔΑ, γνωστό ως European Competition Net/ECN, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 63 κ.ε.), ο Κανονισμός εισάγει συγκεκριμένους κανόνες συνεργασίας μεταξύ των εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού καθώς και μεταξύ αυτών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι κανόνες αυτοί περιέχονται κυρίως στα άρθρα 11-14 Κανονισμού και αφορούν τη συνεργασία μεταξύ των αρχών αυτών σε σχέση με το ζήτημα ποια Αρχή (εθνική ή η Επιτροπή) θα κρατήσει την υπόθεση (άρθρο 11, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 64), τη συνεργασία σε σχέση με την ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων (άρθρο 12, λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 64), τη δυνατότητα αναστολής ή περατώσεως της διαδικασίας ενώπιον μιας Αρχής όταν της ίδιας υποθέσεως έχει επιληφθεί άλλη Αρχή (άρθρο 13) και τα της Συμβουλευτικής Επιτροπής (άρθρο 14), η οποία λειτουργούσε επιτυχώς ήδη υπό τον Κανονισμό 17/1962. Σημαντική είναι επίσης η διάταξη του άρθρου 22 Κανονισμού περί συνδρομής. Τέλος, σε σχέση με τον τρόπο λειτουργίας του προαναφερθέντος δικτύου η Επιτροπή, εξουσιοδοτηθείσα από τον Κανονισμό, εξέδωσε την Ανακοίνωση «σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού» (ΕπΕφ 2004, C 101/43).

Ο Κανονισμός επιβεβαιώνει εξάλλου κατά ρητό τρόπο, για πρώτη φορά σε νομοθετικό κείμενο, και την αρμοδιότητα των εθνικών Δικαστηρίων να εφαρμόζουν τα άρθρα 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. (άρθρο 6), το καθένα βεβαίως εντός του πλαισίου της αντίστοιχης δικαιοδοσίας (λ.χ. πολιτικά Δικαστήρια για αστικές διαφορές, κλπ.). Η αρμοδιότητα αυτή εδράζεται μέχρι τότε στη νομολογία του ΔΕΚ περί άμεσου εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 81 παρ. 1, 2 και 82 Συνθ.Ε.Κ. Η διαφορά έγκειται στο ότι το άρθρο 81 θα εφαρμόζεται από τα Δικαστήρια πλέον στο σύνολό του (της παραγράφου 3 αυτού περί εξαιρέσεως συμπεριλαμβανομένης, βλ. άμεσαως κατωτέρω).

2) Καταργείται το «σύστημα της κατ' αρχήν απαγόρευσης με δυνατότητα εξαιρέσεως» και εισάγεται σύστημα «εξαιρέσεων άμεσης εφαρμογής» (εκ του νόμου *ex-ante*, *System der Legalausnahme*). Βάσει αυτού οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές, οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 81 παράγραφος 1, αλλά πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 81 παράγραφος 3 Συνθ.Ε.Κ., επιτρέπονται, προς τούτο δε δεν είναι αναγκαία η προηγούμενη έκδοση σχετικής απόφασης από διοικητικό (ή άλλης φύσης) όργανο. Σύμφωνα με το νέο αυτό σύστημα, οι Αρχές Ανταγωνισμού και τα Δικαστήρια των κρατών-μελών έχουν πλέον την αρμοδιότητα να εφαρμόζουν όχι μόνο το άρθρο 81 παράγραφος 1 (και το άρθρο 82 Συνθ.Ε.Κ.), αλλά και το άρθρο 81 παρ. 3

Συνθ.Ε.Κ., το οποίο κατέστη πλέον κανόνας αμέσου εφαρμογής. Επομένως, τα Δικαστήρια και οι Αρχές Ανταγωνισμού των κρατών-μελών θα προβαίνουν πλέον σε συνολική νομική κρίση σε σχέση με την παράβαση του άρθρου 81 Συνθ.Ε.Κ., υπό την έννοια ότι θα συνεκτιμούν και τα κριτήρια του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., έτσι ώστε τελικώς να αποφαινούνται αν, λ.χ., η συγκεκριμένη συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων επιτρέπεται ή απαγορεύεται από το άρθρο 81 Συνθ.Ε.Κ.

Κατόπιν της αλλαγής αυτής, η οποία είναι αλλαγή ουσιαστικού δικαίου, επέρχονται με τον Κανονισμό και αλλαγές δικονομικής φύσεως. Συγκεκριμένα καταργείται τόσο η υποχρέωση γνωστοποίησης των συμφωνιών, για τις οποίες υπό το παλαιό καθεστώς εξητείτο παροχή εξαιρέσεως από την απαγόρευση του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ., όσο και το δικαίωμα των επιχειρήσεων να ζητούν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή την παροχή εξαιρέσεως ή αρνητικής πιστοποιήσεως, δηλαδή πιστοποίησης ότι η συγκεκριμένη συμφωνία ουδόλως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 Συνθ.Ε.Κ. Είναι φανερό ότι οι επιχειρήσεις φέρουν πλέον οι ίδιες την ευθύνη νομικής αξιολόγησης των συμφωνιών που συνάπτουν και των πρακτικών που ακολουθούν ως προς τη συμβατότητά τους με τα άρθρα 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ.

Οι νέες ρυθμίσεις συνεπάγονται, όπως είναι φυσικό, λιγότερη ασφάλεια δικαίου για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να συνεργαστούν προς επίτευξη κοινών επιχειρηματικών στόχων. Από την άλλη πλευρά όμως η Επιτροπή απαλλάσσεται από το φόρτο των εγκρίσεων ή χορηγήσεων αρνητικών πιστοποιήσεων, πράγμα το οποίο θα της επιτρέψει να ασχοληθεί με σοβαρότερες υποθέσεις, ιδίως τα λεγόμενα hard core καρτέλ. Άλλωστε και υπό το προηγούμενο καθεστώς η ασφάλεια δικαίου, η οποία εν τοις πράγμασι παρεχόταν στις επιχειρήσεις, δεν ήταν και τόσο μεγάλη, αφού η Επιτροπή στην πράξη σπανίως εξέδιδε τυπικές αποφάσεις επί αιτήσεων εξαιρέσεως, περιοριζόμενη σε απλές επιστολές της Διοίκησης («comfort letters»). Εξάλλου, η μεγάλη μάζα συμφωνιών αντιμετωπιζόταν με τους Κανονισμούς Ομαδικών Απαλλαγών. Όσες δηλαδή συμφωνίες πληρούσαν τις προϋποθέσεις των Κανονισμών αυτών ήσαν έγκυρες, γι' αυτό και οι επιχειρήσεις δεν τις γνωστοποιούσαν στην Επιτροπή. Οι Κανονισμοί αυτοί συνεχίζουν να ισχύουν και υπό τον Κανονισμό 1/2003. Εξάλλου το πρόβλημα απαλώνεται χάρη σε δύο ρυθμίσεις του Κανονισμού, αυτήν του άρθρου 10 και αυτήν του άρθρου 5 εδάφ. β'. Σύμφωνα με το άρθρο 10 Κανονισμού («διαπίστωση του ανεφάρμοστου») παρέχεται στην Επιτροπή η δυνατότητα να αποφανθεί αυτεπαγγέλτως με απόφασή της, εφόσον το απαιτεί το κοινοτικό δημόσιο συμφέρον, ότι το άρθρο 81 παρ. 1 δε βρίσκει εφαρμογή επί συμφωνίας, εναρμονισμένης πρακτικής ή αποφάσεως ενώσεως επιχειρήσεων είτε επειδή δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 81 παρ. 1 (δηλαδή η συμφωνία κλπ. ουδόλως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ.) είτε επειδή πληρούνται οι προϋποθέσεις του αρ-

θρου 81 παρ. 3 (δηλαδή η συμφωνία κλπ. εμπίπτει μεν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ., πλην όμως πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. και επομένως απολαμβάνει του «προνομίου» της εξαιρέσεως). Με άλλα λόγια η διάταξη εισάγει τη δυνατότητα αυτεπάγγελτης αρνητικής πιστοποίησης ή αναγνωριστικής (όχι διαπλαστικής πλέον) απόφασης υπέρ των επιχειρήσεων, όταν τούτο επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον της Κοινότητας, δηλαδή σε σοβαρές υποθέσεις. Σύμφωνα εξάλλου με το άρθρο 5 εδάφ. β' Κανονισμού (τίτλος άρθρου 5: «αρμοδιότητες των αρχών ανταγωνισμού των κρατών-μελών»), οι εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, εάν επί τη βάση των πληροφοριών που διαθέτουν διαπιστώσουν ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις μιας απαγόρευσης (προφανώς κατά τα ανωτέρω σε σχέση με την Επιτροπή), δύνανται να αποφαινόμενοι ότι δε συντρέχει λόγος δράσης εκ μέρους τους. Οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται κατ' απόλυτο διακριτική ευχέρεια των Αρχών αυτών αυτεπαγγέλτως ή μετά από άτυπη, μη δεσμευτική αίτηση ενδιαφερομένων επιχειρήσεων και καλούνται «θετικές αποφάσεις» («Positiventscheidungen», επί όλων των ανωτέρω ζητημάτων βλ. για λεπτομέρειες Ηλιόπουλος, 2006, σ. 65-68).

3) Εισάγονται νέες ελεγκτικές εξουσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προκειμένου αυτή να ανταποκριθεί κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις σύγχρονες ανάγκες, όπως λ.χ. η εξουσία διεξαγωγής ακροάσεων προσώπων (φυσικών ή νομικών) προς το σκοπό της συλλογής πληροφοριών, τα οποία συναινούν προς τούτο, η εξουσία των υπαλλήλων της να σφραγίζουν οποιοδήποτε επαγγελματικό χώρο και βιβλία ή έγγραφα, η εξουσία να ζητούν από αντιπρόσωπο της επιχείρησης επεξηγήσεις περί των γεγονότων ή εγγράφων που σχετίζονται με το αντικείμενο του ελέγχου, και η εξουσία ελέγχου και άλλων χώρων πλην των εν στενή εννοία επαγγελματικών χώρων, όπως λ.χ. οι κατοικίες των επιχειρηματιών, διευθύνοντων συμβούλων και λοιπών μελών του προσωπικού των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων ή τα μεταφορικά μέσα. Οι εξουσίες αυτές ασκούνται στο έδαφος των κρατών-μελών (επί όλων των ανωτέρω ζητημάτων για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 68 κ.ε.).

4) Επαναπροσδιορίζονται τα είδη αποφάσεων που εκδίδει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ορίζονται κατά πρώτον κοινά είδη αποφάσεων για τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού σε σχέση με την εφαρμογή των άρθρων 81, 82 Συνθ.Ε.Κ.

Ειδικότερα τα είδη αποφάσεων που δύναται να εκδίδει η Επιτροπή, μετά την κατάργηση των αποφάσεων παροχής εξαιρέσεως και αρνητικής πιστοποίησης, είναι: (α) απόφαση για τη διαπίστωση και παύση της παράβασης· (β) απόφαση για την αποδοχή ανάληψης δεσμεύσεων εκ μέρους των επιχειρήσεων· (γ) απόφαση για την επιβολή προστίμου ή χρηματικής ποινής (για κάθε ημέρα μη συμμόρφωσης προς απόφαση της Επιτροπής)· (δ) απόφαση λήψης ασφαλιστικών μέτρων· (ε) απόφαση διαπίστωσης του ανεφάρμοστου των άρθρων 81, 82 Συνθ.Ε.Κ., και στ) απόφαση ανάκλησης του ευεργετήματος Κανονισμού Ο-

μαδικής Απαλλαγής (επί όλων των ανωτέρω ζητημάτων για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 69 κ.ε.).

5) Θεσπίζεται ο θεσμός της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εθνικών Δικαστηρίων των κρατών-μελών, δηλαδή ο θεσμός της Επιτροπής ως *amicus curiae*. Οι σχετικές ρυθμίσεις (άρθρο 15 Κανονισμού) επιδέχονται, ως εκ της φύσεώς τους, συμπλήρωση από την εθνική νομοθεσία, πράγμα το οποίο έγινε και στη χώρα μας (με το ν. 3373/2005).

Έτσι τα Δικαστήρια, επειδή στερούνται εμπειρίας σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. (ατομικές αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Κανονισμοί Ομαδικής Απαλλαγής, ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), δύνανται να ζητούν, με δική τους πρωτοβουλία, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να τους διαβιβάσει πληροφορίες που κατέχει ή τη γνώμη της επί ζητημάτων εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας του (ελεύθερου) ανταγωνισμού (άρθρο 15 παρ. 1 Κανονισμού, άρθρο 21 παρ. 2 ν. 3373/2005). Σημειωτέον ότι τα Δικαστήρια αποκτούν (βάσει του ν. 3373/2005) τη δυνατότητα να απευθύνονται και στην Ε.Α. Από την άλλη πλευρά τα εθνικά Δικαστήρια πρέπει να είναι έτοιμα να δεχτούν επέμβαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία βάσει του Κανονισμού 1/2003 δύναται να υποβάλει γραπτές παρατηρήσεις στα Δικαστήρια εξ ιδίας πρωτοβουλίας και προφορικές με άδεια του Δικαστηρίου (άρθρο 15 παρ. 3, εδάφ. β' Κανονισμού). Αντίστοιχες εξουσίες έχει και η Ε.Α. βάσει ρητής διάταξης του Κανονισμού 1/2003 (άρθρο 15 παρ. 3, εδάφ. α'). Ο νέος θεσμός (*amicus curiae*) δε στερεί πάντως τα Δικαστήρια από το δικαίωμά τους να απευθύνουν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΚ, σύμφωνα με το άρθρο 234 Συνθ.Ε.Κ. (για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 82 κ.ε., 92).

6) Καθιερώνονται για πρώτη φορά ρητώς σε νομοθετικό επίπεδο τρεις κανόνες της νομολογίας του ΔΕΚ, αυτός της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού από Επιτροπή, εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού και εθνικά Δικαστήρια, αυτός της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού έναντι του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού, και αυτός περί βάρους της αποδείξεως (επί όλων των ανωτέρω ζητημάτων για λεπτομέρειες βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 73-79).

Ο τρόπος που το ελληνικό δίκαιο του ανταγωνισμού (ν. 703/1977) ρύθμισε όλα τα ανωτέρω ζητήματα πριν από τον Κανονισμό 1/2003 και μετά από αυτόν (με το ν. 3373/2005) δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας (σχετικά βλ. Ηλιόπουλος, 2006, σ. 51 κ.ε., 80 κ.ε.).

4. ΕΙΔΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΝ

α. Γενικά

Όπως ήδη ελέχθη, ο ανταγωνισμός μπορεί να περιοριστεί όχι μόνο από συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων (καρτέλ) ή κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης εκ μέρους μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων, αλλά και από συγκεντρώσεις μεταξύ επιχειρήσεων. Για το λόγο αυτόν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70, εισηγήθηκε την υιοθέτηση ειδικού Κανονισμού ελέγχου των συγκεντρώσεων. Η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή από το Συμβούλιο, διότι τότε επικράτησε η άποψη ότι οι συγχωνεύσεις μεταξύ ευρωπαϊκών επιχειρήσεων πρέπει να μείνουν ανεμπόδιστες, ώστε να ενδυναμωθούν οι επιχειρήσεις αυτές για να αντιμετωπίσουν το σκληρό ανταγωνισμό των αμερικανικών και ιαπωνικών επιχειρήσεων. Είκοσι χρόνια αργότερα οι συνθήκες ωρίμασαν και εισήχθη ο Κανονισμός 4064/1989, ο οποίος ετέθη σε ισχύ στις 21.9.1990. Ο Κανονισμός αυτός εισήγαγε προληπτικό έλεγχο των συγκεντρώσεων και απαγόρευσε τις συγκεντρώσεις «κοινοτικών διατάσεων», δηλαδή συγκεντρώσεις, των οποίων τα αποτελέσματα στην αγορά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα ενός κράτους-μέλους και οι οποίες ταυτοχρόνως παρακωλύουν σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, ιδίως ως αποτέλεσμα της δημιουργίας ή της ενίσχυσης μιας δεσπόζουσας θέσης.

Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς (31.12.1992), η ολοκλήρωση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (1.1.2000, Ελλάδα 1.1.2001), η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς Ανατολάς και Νότο (16.4.2003, θέση σε ισχύ 1.5.2004) και η μείωση των διεθνών εμποδίων στο εμπόριο και τις επενδύσεις εντείνουν το φαινόμενο των αναδιαρθρώσεων επιχειρήσεων μέσα στην Κοινότητα, ιδίως με τη μορφή συγκεντρώσεων. Μια τέτοια εξέλιξη μπορεί κατ' αρχήν να θεωρηθεί ως θετικό γεγονός για την ευρωπαϊκή βιομηχανία, επειδή συμφωνεί με τις επιταγές ενός δυναμικού ανταγωνισμού και είναι δυνατόν να τονώσει την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας και να βελτιώσει γενικότερα τους όρους ανάπτυξης και το βιοτικό επίπεδο στην Κοινότητα. Οι κίνδυνοι όμως για τον ανταγωνισμό παραμένουν, γι' αυτό και έπρεπε να εκδοθεί νεότερη νομοθεσία ελέγχου συγκεντρώσεων, προσαρμοσμένη στα νέα δεδομένα, και ιδίως στις προκλήσεις μιας πιο ενοποιημένης αγοράς, μιας διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης και μιας ολοένα και περισσότερο παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Με βάση λοιπόν τα άρθρα 83 και 308 Συνθ.Ε.Κ. η Κοινότητα εξέδωσε τον Κανονισμό 139/2004 του Συμβουλίου, της 20.1.2004, «για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων», ο οποίος ετέθη σε ισχύ από 1.5.2004 (Ε-πεφ 2004, L 24/1) και τον εκτελεστικό Κανονισμό 802/2004 της Επιτροπής της

7.4.2004 «για την εφαρμογή του Κανονισμού (Ε.Κ.) 139/2004 του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων» (ΕΠΕφ 2004, L 133/1).

β. Οι κυριότερες ρυθμίσεις

Ο Κανονισμός 139/2004 εισάγει, όπως και ο πρόδρομος αυτού Κανονισμός 4064/89, τον προληπτικό έλεγχο των συγκεντρώσεων «κοινοτικών διατάσεων» και απαγορεύει αυτές που παρακωλύουν σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, ιδίως ως αποτέλεσμα της δημιουργίας ή της ενίσχυσης μιας δεσποζουσας θέσης.

Ειδικότερα, κατά τον Κανονισμό θεωρείται ότι υπάρχει συγκέντρωση όταν προκύπτει μόνιμη μεταβολή του ελέγχου από: (α) τη συγχώνευση δύο ή περισσότερων προηγουμένως ανεξάρτητων επιχειρήσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων ή (β) την απόκτηση, υπό ενός ή περισσότερων προσώπων, τα οποία ελέγχουν ήδη μία τουλάχιστον επιχείρηση, ή υπό μίας ή περισσότερων επιχειρήσεων, ελέγχου επί του συνόλου ή επί τμημάτων μιας ή περισσότερων άλλων επιχειρήσεων (άρθρο 3 παρ. 1). Η δημιουργία κοινής επιχείρησης, η οποία εκπληροί μόνιμα όλες τις λειτουργίες μιας αυτόνομης οικονομικής ενότητας (Vollfunktionsunternehmen), αποτελεί συγκέντρωση (άρθρο 3, παρ. 4).

Μία συγκέντρωση έχει κοινοτική διάσταση όταν: (α) ο συνολικός κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν παγκοσμίως όλες οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις υπερβαίνει τα 5 δισεκατομμύρια ευρώ, και (β) δύο τουλάχιστον από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιούν, κάθε μία χωριστά, εντός της Κοινότητας, συνολικό κύκλο εργασιών άνω των 250 εκατομμυρίων ευρώ, εκτός εάν κάθε μία από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιεί άνω των δύο τρίτων του συνολικού κοινοτικού κύκλου εργασιών της σε ένα και το αυτό κράτος-μέλος (άρθρο 1 παρ. 2).

Κατά τον Κανονισμό, μία συγκέντρωση, η οποία δεν υπερβαίνει τα κατώτατα όρια που προβλέπονται στην παράγραφο 2, έχει παρόλα αυτά κοινοτική διάσταση, εφόσον: (α) ο συνολικός κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν παγκοσμίως όλες οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις υπερβαίνει τα 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ· (β) ο συνολικός κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν όλες οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις σε κάθε ένα από τρία τουλάχιστον κράτη-μέλη, υπερβαίνει τα 100 εκατομμύρια ευρώ· (γ) σε κάθε ένα από τα τρία τουλάχιστον κράτη-μέλη, τα οποία λαμβάνονται υπόψη για τους σκοπούς του στοιχείου β, δύο τουλάχιστον από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιούν κάθε μία χωριστά συνολικό κύκλο εργασιών άνω των 25 εκατομμυρίων ευρώ, και (δ) δύο τουλάχιστον από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιούν, κάθε μία χωριστά, εντός της Κοινότητας συνολικό κύκλο εργασιών άνω των 100 εκατομμυρίων ευρώ, εκτός εάν κάθε μία από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιεί άνω των δύο τρίτων του συνολικού κοινοτικού

κύκλου εργασιών της σε ένα και το αυτό κράτος-μέλος (άρθρο 1 παρ. 3).

Οι συμμετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις οφείλουν να κοινοποιήσουν στην Επιτροπή τη σκοπούμενη συγκέντρωση πριν από την πραγματοποίησή της (άρθρο 4 παρ. 1, 2), οπότε και ζητούν να κηρυχθεί αυτή ως συμβατή με την κοινή αγορά. Μέχρι την έκδοση σχετικής απόφασης από την Επιτροπή απαγορεύεται απολύτως η πραγματοποίηση της συγκέντρωσης (άρθρο 7 παρ. 1). Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η πραγματοποίηση δημόσιας προσφοράς εξαγοράς υπό την προϋπόθεση ότι: (α) η συγκέντρωση κοινοποιείται άμελλητί στην Επιτροπή, και (β) ο αποκτών δεν ασκεί τα δικαιώματα ψήφου ή τα ασκεί μόνο για να διατηρήσει την πλήρη αξία της επένδυσής του βάσει παρέκκλισης που παρέχει η Επιτροπή (άρθρο 7 παρ. 2). Η Επιτροπή μπορεί, μετά από αίτηση, να απαλλάξει τις επιχειρήσεις από την τήρηση των ως άνω υποχρεώσεων, δηλαδή να επιτρέψει την πραγματοποίηση της συγκέντρωσης, σταθμίζοντας από τη μία πλευρά τις επιπτώσεις της αναστολής της πραγματοποίησης της συγκέντρωσης σε μία ή περισσότερες από τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στη συγκέντρωση ή σε τρίτους, και από την άλλη την απειλή που συνιστά η εν λόγω συγκέντρωση για τον ανταγωνισμό. Η εν λόγω απαλλαγή μπορεί να συνοδεύεται από όρους και υποχρεώσεις με σκοπό να εξασφαλίζονται συνθήκες αποτελεσματικού ανταγωνισμού (άρθρο 7 παρ. 3). Το κύρος κάθε συναλλαγής, η οποία πραγματοποιείται κατά παράβαση της απαγόρευσης πραγματοποίησης της συγκέντρωσης, καθορίζεται βάσει αποφάσεως της Επιτροπής (άρθρο 7 παρ. 4).

Η Επιτροπή εξετάζει την κοινοποίηση μόλις τη λάβει, και (α) εφόσον καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η κοινοποιηθείσα συγκέντρωση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, εκδίδει σχετική Απόφαση· (β) Εφόσον διαπιστώσει ότι η κοινοποιηθείσα συγκέντρωση, αν και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, δεν προκαλεί σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά της με την κοινή αγορά, αποφασίζει να μην αντιταχθεί και την κηρύσσει συμβατή με την κοινή αγορά. Η απόφαση που κηρύσσει μία συγκέντρωση συμβατή με την κοινή αγορά θεωρείται ότι καλύπτει τους περιορισμούς που συνδέονται άμεσα και είναι απαραίτητοι για την πραγματοποίηση της συγκέντρωσης (άρθρο 6 παρ. 1 στοιχ. α, β). Οι προαναφερθείσες αποφάσεις οφείλουν να εκδοθούν το αργότερο εντός 25 εργάσιμων ημερών από την παραλαβή της κοινοποίησης ή την παραλαβή των πλήρων στοιχείων (άρθρο 10 παρ. 1).

Εφόσον η Επιτροπή διαπιστώνει ότι η κοινοποιηθείσα συγκέντρωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού και προκαλεί σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά της με την κοινή αγορά, αποφασίζει να κινήσει διαδικασία για περαιτέρω έλεγχο της υποθέσεως (άρθρο 6 παρ. 1 στοιχ. γ). Και η απόφαση αυτή οφείλει να εκδοθεί εντός 25 εργάσιμων ημερών κατά τα ανωτέρω (άρθρο 10 παρ. 1).

Εφόσον η Επιτροπή διαπιστώνει ότι, κατόπιν τροποποιήσεων που επέφεραν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις, μια κοινοποιηθείσα συγκέντρωση δε δημι-

ουργεί πλέον σοβαρές αμφιβολίες, κηρύσσει με απόφασή της τη συγκέντρωση ως συμβατή με την κοινή αγορά. Η απόφαση της Επιτροπής οφείλει να εκδοθεί εντός 90 εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία της κινήσεως της διαδικασίας (άρθρο 10 παρ. 2), μπορεί δε να συνοδεύεται από όρους και υποχρεώσεις για να εξασφαλίζεται η συμμόρφωση των συμμετεχουσών επιχειρήσεων προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει έναντι της Επιτροπής προκειμένου να καταστεί η συγκέντρωση συμβατή με την κοινή αγορά (άρθρο 6 παρ. 2).

Εφόσον η Επιτροπή διαπιστώνει ότι, κατόπιν τροποποιήσεων που επέφεραν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις, μία κοινοποιηθείσα συγκέντρωση δεν ενδέχεται να παρακαλύψει σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα αυτής, ιδίως ως αποτέλεσμα της δημιουργίας ή της ενίσχυσης μιας δεσπόζουσας θέσης, κηρύσσει με απόφασή της τη συγκέντρωση ως συμβατή με την κοινή αγορά. Η απόφαση θεωρείται ότι καλύπτει και τους περιορισμούς του ανταγωνισμού, οι οποίοι συνδέονται άμεσα με τη συγκέντρωση και είναι απαραίτητοι για την πραγματοποίηση αυτής (άρθρο 8 παρ. 1, άρθρο 2 παρ. 2, ειδικώς δε για τις κοινές θυγατρικές εταιρείες βλ. άρθρο 8 παρ. 1, άρθρο 2 παρ. 4). Και η απόφαση αυτή οφείλει να εκδοθεί εντός 90 εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία της κίνησης της διαδικασίας (άρθρο 10 παρ. 3).

Εφόσον η Επιτροπή διαπιστώνει ότι μία συγκέντρωση ενδέχεται να παρακαλύψει σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, ιδίως ως αποτέλεσμα της δημιουργίας ή της ενίσχυσης μιας δεσπόζουσας θέσης, εκδίδει απόφαση με την οποία κηρύσσει τη συγκέντρωση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά (άρθρο 8 παρ. 3, άρθρο 2 παρ. 3).

Κατά την αξιολόγηση στην οποία προβαίνει η Επιτροπή σε σχέση με το εάν μία συγκέντρωση είναι συμβατή ή όχι με την κοινή αγορά, λαμβάνει υπόψη: (α) την ανάγκη διατήρησης και ανάπτυξης συνθηκών αποτελεσματικού ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς με γνώμονα, μεταξύ άλλων, τη διάρθρωση όλων των σχετικών αγορών καθώς και τον πραγματικό ή δυνητικό ανταγωνισμό από τις επιχειρήσεις που βρίσκονται εντός ή εκτός της Κοινότητας· (β) τη θέση των συμμετεχουσών επιχειρήσεων στην αγορά και τη χρηματοοικονομική τους ισχύ, τις εναλλακτικές δυνατότητες επιλογής που έχουν οι προμηθευτές και αγοραστές, την πρόσβασή τους στις πηγές εφοδιασμού ή στις αγορές διάθεσης των προϊόντων, την ύπαρξη τυχόν νομικών ή άλλων εμποδίων κατά την είσοδο, την εξέλιξη της προσφοράς και της ζήτησης των σχετικών αγαθών και υπηρεσιών, τα συμφέροντα των ενδιαμέσων και τελικών καταναλωτών, καθώς και την εξέλιξη της τεχνικής και οικονομικής προόδου, εφόσον η εξέλιξη αυτή είναι προς το συμφέρον των καταναλωτών και δεν αποτελεί εμπόδιο για τον ανταγωνισμό (άρθρο 2, παρ. 1, ειδικώς δε για τις κοινές θυγατρικές επιχειρήσεις βλ. άρθρο 2 παρ. 4, 5).

Εφόσον η Επιτροπή διαπιστώνει ότι μία συγκέντρωση (α) έχει κηρυχθεί α-

συμβίβαστη με την κοινή αγορά, αλλά έχει ήδη πραγματοποιηθεί, ή (β) έχει πραγματοποιηθεί κατά παράβαση ενός όρου που συνοδεύει απόφαση που ελήφθη από την Επιτροπή κατόπιν τροποποιήσεων, στις οποίες προέβησαν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις, η Επιτροπή μπορεί να απαιτήσει λύση της συγκέντρωσης (Entflechtung) ή οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο μέτρο, ούτως ώστε να επανέλθει η προτέρα κατάσταση. Η Επιτροπή μπορεί επίσης να λαμβάνει προσωρινά μέτρα κατάλληλα για την αποκατάσταση ή τη διατήρηση συνθηκών αποτελεσματικού ανταγωνισμού (άρθρο 8 παρ. 4, 5) ή να ανακαλεί εγκριτική απόφασή της υπό προϋποθέσεις (άρθρο 6 παρ. 3, άρθρο 8 παρ. 6).

Η Επιτροπή, πριν λάβει δυσμενείς για τις επιχειρήσεις αποφάσεις, οφείλει να τηρήσει την αρχή της προτέρας ακροάσεως, καθώς και της ακροάσεως τρίτων (άρθρο 18). Επίσης, όταν διαπιστώσει ότι μια κοινοποιηθείσα συγκέντρωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, δημοσιεύει το γεγονός της κοινοποίησης, ώστε να δώσει τη δυνατότητα στους τρίτους να εκφράσουν την άποψή τους. Κατά τη δημοσίευση αυτή η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη το έννομο συμφέρον των επιχειρήσεων προς προστασία του επιχειρηματικού τους απορρητού (άρθρο 4 παρ. 3, άρθρο 17).

Προς εκπλήρωση των καθηκόντων της η Επιτροπή δικαιούται με απλή αίτηση ή με απόφαση που απευθύνεται προς επιχειρήσεις να ζητά από αυτές πληροφορίες, τις οποίες αυτές είναι υποχρεωμένες να παράσχουν (άρθρο 11). Επίσης η Επιτροπή δικαιούται να διενεργεί κάθε αναγκαίο έλεγχο σε επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων, όπως π.χ. έλεγχο χώρων και μεταφορικών μέσων, έλεγχο βιβλίων και εγγράφων, κλπ. Οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να δέχονται τους ελέγχους αυτούς. Κατά τους ελέγχους αυτούς παρέχεται στους υπαλλήλους της Επιτροπής συνδρομή από υπαλλήλους της αρμόδιας εθνικής αρχής ή αστυνομικής αρχής ή άδεια δικαστικής αρχής, όταν το τελευταίο προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία (άρθρο 13).

Η Επιτροπή δύναται με απόφασή της να επιβάλλει διοικητικά πρόστιμα σε επιχειρήσεις που παραβαίνουν τις εκ του Κανονισμού υποχρεώσεις τους, καθώς και στα φυσικά πρόσωπα που τις ελέγχουν. Τα πρόστιμα αυτά ανέρχονται σε ποσά που μπορούν να φτάσουν μέχρι το 1% ή μέχρι και το 10% του συνολικού κύκλου εργασιών των συμμετεχουσών επιχειρήσεων, ανάλογα την παράβαση (άρθρο 14). Επίσης δύναται με απόφασή της να επιβάλλει κατά επιχειρήσεων και των προαναφερθέντων προσώπων χρηματικές ποινές, οι οποίες μπορούν να φτάνουν το 5% του μέσου ημερήσιου κύκλου εργασιών της συμμετέχουσας επιχείρησης ή ένωσης επιχειρήσεων για κάθε εργάσιμη ημέρα υπερημερίας, δηλαδή μη συμμόρφωσης προς απόφασή της (άρθρο 15).

Κατά την άσκηση των καθηκόντων της η Επιτροπή (και η Κοινότητα γενικότερα) σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (36η σκέψη).

Η Επιτροπή κοινοποιεί αμελλητί τις πάσης φύσεως αποφάσεις της στις συμμετέχουσες επιχειρήσεις καθώς και στις αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών (άρθρο 6 παρ. 5, άρθρο 8 παρ. 8).

Όταν η συγκέντρωση ενδέχεται, εκ της φύσεώς της, να επηρεάσει σημαντικά τον ανταγωνισμό στην αγορά του κράτους-μέλους, οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις δικαιούνται να ζητήσουν από την Επιτροπή να συμφωνήσει να εξεταστεί η υπόθεση (για την οποία αρμόδια είναι η Επιτροπή) από αυτό το κράτος-μέλος (άρθρο 4 παρ. 4). Αντίστοιχα, για συγκέντρωση, η οποία δεν έχει κοινοτική διάσταση (λόγω χαμηλών σχετικά κύκλων εργασιών), πλην όμως υπόκειται σε έλεγχο σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τριών τουλάχιστον κρατών-μελών, οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις δικαιούνται να ζητήσουν από την Επιτροπή όπως αναλάβει αυτή τον έλεγχο της υπόθεσης (άρθρο 4 παρ. 5). Εξάλλου η Επιτροπή δικαιούται υπό προϋποθέσεις και αυτεπαγγέλτως να παραπέμψει κοινοποιηθείσα συγκέντρωση στις αρμόδιες αρχές κράτους-μέλους (άρθρο 9). Αντίστοιχα, ένα ή περισσότερα κράτη-μέλη μπορούν να ζητούν από την Επιτροπή να εξετάσει μια συγκέντρωση, η οποία δεν έχει κοινοτική διάσταση, αλλά επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών και απειλεί να επηρεάσει σημαντικά τον ανταγωνισμό στο έδαφος του κράτους-μέλους ή των κρατών-μελών που υποβάλλουν τη σχετική αίτηση (άρθρο 22).

Ζήτημα εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας περί ελέγχου συγκεντρώσεων από τα κράτη-μέλη κατ' αρχήν δεν τίθεται. Τούτο διότι οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού είναι (βάσει του Κανονισμού 139/2004 του Συμβουλίου) αποκλειστικές και όχι συντρέχουσες. Η Επιτροπή δηλαδή εφαρμόζει το κοινοτικό δίκαιο ελέγχου συγκεντρώσεων επί των συγκεντρώσεων εκείνων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου (συγκεντρώσεις «κοινοτικών διαστάσεων») και οι εθνικές αρχές το εθνικό για συγκεντρώσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

Συμπερασματικά, ο Κανονισμός 139/2004 διέπεται από τις ίδιες ή παρόμοιες αρχές, οι οποίες ισχύουν στην Κοινότητα και στο δίκαιο των καρτέλ και της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, πλην όμως δεν εφαρμόζεται κατά τρόπο αποκεντρωμένο. Αποκλειστικά αρμόδια για την εφαρμογή του είναι η Επιτροπή. Επιπλέον διατηρεί το βασικό χαρακτηριστικό του προϊσχύσαντος δικαίου της εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., ήτοι της προηγούμενης γνωστοποίησης και της παροχής άδειας εκ μέρους της Αρχής Ανταγωνισμού (εδώ υπό τη μορφή προληπτικού ελέγχου). Το σύστημα αυτό συνεπάγεται σημαντική επιβάρυνση της Επιτροπής, η οποία σε αυτό το στάδιο προφανώς θεωρεί την επιβάρυνση αυτή ως ανεκτή, αφού δεν έχει προτείνει αλλαγή του συστήματος αυτού.

γ. Οι Ανακοινώσεις της Επιτροπής

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε στον τομέα των συγκεντρώσεων τις ακόλουθες Ανακοινώσεις:

1) Ανακοίνωση σχετικά με την έννοια των λειτουργικά αυτόνομων κοινών επιχειρήσεων βάσει του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕπΕφ 1998, C 66/2).

2) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια της συγκέντρωσης βάσει του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕπΕφ 1998, C 66/5).

3) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια των συμμετεχουσών επιχειρήσεων σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕπΕφ 1998, C 66/14).

4) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια του κύκλου εργασιών σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕπΕφ 1998, C 66/25).

5) Κατευθυντήριες Γραμμές για την αξιολόγηση των οριζόντιων συγκεντρώσεων σύμφωνα με τον Κανονισμό του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕπΕφ 2004, C 31/3).

6) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την παραπομπή υποθέσεων συγκέντρωσης (ΕπΕφ 2005, C 56/2).

7) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τους περιορισμούς που συνδέονται άμεσα με τις συγκεντρώσεις και είναι απαραίτητοι για την πραγματοποίησή τους (ΕπΕφ 2005, C 56/5).

8) Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με απλοποιημένη διαδικασία για την εξέταση ορισμένων συγκεντρώσεων βάσει του Κανονισμού (Ε.Κ.) αριθ. 139/2004 του Συμβουλίου (ΕπΕφ 2005, C 56/32).

III. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συμπερασματικά μπορούν να λεχθούν τα ακόλουθα. Η μεταρρύθμιση του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ., η οποία εισήχθη με τον Κανονισμό 1/2003, μπορεί να χαρακτηριστεί ως εκσυγχρονισμός όσον αφορά την αποκεντρωμένη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, η οποία μάλιστα στο εξής θα είναι ολοκληρωμένη, αφού αυτές εξοπλίζονται με πλήρες οπλοστάσιο κυρώσεων. Το σύστημα συνεργασίας μεταξύ των αρχών αυτών θα δοκιμαστεί στην πράξη, αλλά έχει τις προοπτικές να επιτύχει.

Η ελάφρυνση του έργου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την καθιέρωση της

άμεσης εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ. ή, με άλλα λόγια, την καθιέρωση του συστήματος της νομίμου εξαιρέσεως, και την συνεπεία αυτού κατάργηση των γνωστοποιήσεων των συμφωνιών εκ μέρους των επιχειρήσεων και του δικαιώματός τους να ζητήσουν εξαίρεση, καθώς και του δικαιώματός τους να ζητήσουν αρνητική πιστοποίηση, συνεπάγεται μειωμένη ασφάλεια δικαίου για τις επιχειρήσεις. Το μειονέκτημα αυτό απαλύνεται με τη δυνατότητα της Επιτροπής να αποφανθεί αυτεπαγγέλτως με απόφασή της, εφόσον το απαιτεί το κοινοτικό δημόσιο συμφέρον, ότι το άρθρο 81 παρ. 1 δε βρίσκει εφαρμογή επί συμφωνίας, εναρμονισμένης πρακτικής ή απόφασης ενώσεως επιχειρήσεων (άρθρο 10 Κανονισμού), καθώς και από τη δυνατότητα των εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού να αποφανθούν αυτεπαγγέλτως με «θετική απόφασή» τους ότι δε συντρέχει λόγος δράσεως εκ μέρους τους (άρθρο 5 εδάφ. β' Κανονισμού). Η ελάφρυνση του έργου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα της επιτρέψει να ασχοληθεί με σοβαρότερες υποθέσεις, ιδίως τα λεγόμενα *hard core* καρτέλ.

Σε τελευταία ανάλυση, από την καταπολέμηση αυτών των σοβαρών μορφών παραβάσεως της κοινοτικής νομοθεσίας περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού εκ μέρους της Επιτροπής θα κριθεί η επιτυχία ή όχι της μεταρρύθμισης, την οποία η Επιτροπή εμπνεύστηκε και «επέβαλε» στα κράτη-μέλη. Στον αγώνα της αυτόν η Επιτροπή θα έχει συμμάχους τις εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού, με τις οποίες πρέπει να συνεργάζεται στο πλαίσιο του δικτύου, καθώς και τα Δικαστήρια, τα οποία, ιδίως αυτά των κρατών-μελών της τελευταίας διεύρυνσης, έχουν ανάγκη από τη βοήθεια της Επιτροπής (και των εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού) υπό τη μορφή του θεσμού *amicus curiae*. Η δυνατότητα της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ αποτελεί πάντοτε την εναλλακτική λύση. Η δημιουργία της πρόσθετης δυνατότητας να ζητείται η γνωμοδοτική συνδρομή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή της Ε.Α. θα επιφέρει κατά πάσα πιθανότητα επιμήκυνση του χρόνου της όλης διαδικασίας εις βάρος των διαδίκων. Άρα επιβάλλεται οπωσδήποτε να γίνεται χρήση με σύνεση. Η επιτυχία πάντως και του θεσμού του *amicus curiae* θα συμβάλει στη συνολική επιτυχία της μεταρρύθμισης. Το μέλλον θα δείξει.

Εξάλλου ο νέος Κανονισμός περί ελέγχου συγκεντρώσεων, ο Κανονισμός 139/2004, διέπεται από τις ίδιες ή παρόμοιες αρχές, οι οποίες ισχύουν στην Κοινότητα και στο δίκαιο των καρτέλ και της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, πλην όμως δεν εφαρμόζεται κατά τρόπο αποκεντρωμένο. Αποκλειστικά αρμόδια για την εφαρμογή του είναι η Επιτροπή. Επιπλέον διατηρεί το βασικό χαρακτηριστικό του προϊσχύσαντος δικαίου της εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 3 Συνθ.Ε.Κ., ήτοι της προηγούμενης γνωστοποίησης και της παροχής άδειας εκ μέρους της Αρχής Ανταγωνισμού (εδώ υπό τη μορφή προληπτικού ελέγχου). Το σύστημα αυτό συνεπάγεται σημαντική επιβάρυνση της Επιτροπής, η οποία σε αυτό το στάδιο προφανώς θεωρεί την επιβάρυνση αυτή ως α-

νεκτή, αφού δεν έχει προτείνει αλλαγή του συστήματος. Το εάν οι οικονομικές εξελίξεις θα οδηγήσουν σε αύξηση του αριθμού των συγκεντρώσεων, ιδίως λόγω της ολοκλήρωσης της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς (ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων), της ολοκλήρωσης της Νομισματικής Ένωσης για μεγάλο αριθμό κρατών-μελών και της παγκοσμιοποίησης, θα φανεί σύντομα. Η αύξηση αυτή θα επιφέρει σοβαρή αύξηση της επιβάρυνσης της Επιτροπής και θα θέσει και πάλι το ζήτημα της αφαίρεσης ύλης από την Επιτροπή. Η νέα κατανομή αρμοδιοτήτων αποτελεί από μόνη της πτυχή της πολιτικής ανταγωνισμού που θα διαμορφωθεί τότε. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτή θα παίξει η ίδια η Επιτροπή, μέσα από το θεσμικό της ρόλο, όπως τον περιγράψαμε ανωτέρω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Βέττας, Ν. - Κατσουλάκος, Γ. (2004), *Πολιτική ανταγωνισμού και ρυθμιστική πολιτική*, Αθήνα.
- Ηλιόπουλος, Κ. (1986), «Απαίτηση αποζημίωσης κατά το ελληνικό δίκαιο για παραβίαση των άρθρων 85 και 86 Σ. ΕΟΚ», *ΕΕΝ*, σ. 229 κ.ε.
- Ηλιόπουλος, Κ. (2004), «Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ενώσεως προς Ανατολάς και Νότον», *ΕΕΕυρΔ*, σ. 267-297.
- Ηλιόπουλος Κ. (2006), *Η Εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Δικαίου του Ελεύθερου Ανταγωνισμού στην Ελλάδα (1981-2005)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή.
- Μαρίνος, Μ.-Θ. (2003), *Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας*, Αθήνα.
- v. Borries, R. - Zacker, Ch. (2002), *Europarecht von A-Z*, Μόναχο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιανακάκης, Σ., «Οι νέοι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού για το franchising και τις συμφωνίες προμήθειας και διανομής», *Δ.Ε.Ε.*, 2001, σ. 697 κ.ε.
- Δαγτόγλου, Π., *Η ελευθερία ανταγωνισμού στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1996.
- Δημοσιεύματα Εταιρείας Δικαίου Ανταγωνισμού, *Ο έλεγχος συγκεντρώσεων επιχειρήσεων στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού*, συλλογικός τόμος με εισηγήσεις των Γεωργακόπουλου, Δρυλλεράκη, Κατσουλάκου, Κοτσίρη, Κουτσούκη, Λιακόπουλου, Μπερνίτσα, Ουσταπασιδή, Περάκη, Σουφλερού, Τζουγανάτου, Τριανταφυλλάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1998.
- Δρυλλεράκης, Ι. (επιμ.), *Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού*, 2η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005.
- Ζευγώλης Ν., «Ο κανονισμός 1400/2002. Σχόλια και προβληματισμοί», *ΕΕΔ*, 2004, σ. 28 κ.ε.

- Ζιάμου, Θ., «Ά. 81-85 Ε.Κ.», στο Β. Σκουρής, *Ερμηνεία Συνθηκών*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003.
- Ηλιόπουλος, Κ., «Απαίτηση αποζημιώσεως κατά το ελληνικό δίκαιο για παραβίαση των άρθρων 85 και 86 Σ.ΕΟΚ», *EEN*, 1986, σ. 229 κ.ε.
- Πιοπούλος, C., «Bericht über Griechenland», στο D. Cahill (επιμ.), *The Modernisation of EU Competition Law enforcement in the EU - FIDE 2004 National Reports*, Cambridge University Press, 2004, σ. 219-250.
- Πιοπούλος, C., *Gemeinschaftsunternehmen im EGKS- und EWG-Kartellrecht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1986.
- Πιοπούλος C., «Verstoß gegen Art. 85, 86 EWG-V und Schadensersatz nach griechischem Recht», *EuR*, 1986.
- Πιοπούλος, C., *Die Anwendung des Europäischen Kartellrechts in Griechenland*, Ant. N. Sakkoulas Verlag - Nomos Verlagsgesellschaft, Αθήνα - Κομοτηνή - Baden-Baden 1999.
- Πιοπούλος, C., «Rechtsschutz im Europäischen Privatrecht», στο M. Paschke - C. Πιοπούλος (επιμ.), *Europäisches Privatrecht: Ein Studienbuch zum Privatrecht der Europäischen Gemeinschaft*, Hamburg, LIT, 1998, σ. 77-107.
- Πιοπούλος, C., «Greece/Griechenland», στο P. Behrens (επιμ.), *EC Competition Rules in National Courts (V), Part Five: Spain, Portugal and Greece*, Schriftenreihe des Europa-Kollegs Hamburg, Baden-Baden 2000, σ. 195 κ.ε.
- Καράσης Μ., «Σύμβαση αποκλειστικής εμπορικής αντιπροσωπείας, αποκλειστικής διανομής και αποκλειστικής προμήθειας», *Αρμ.*, 2002, σ. 641 κ.ε.
- Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, *Το κοινοτικό δίκαιο στην ελληνική νομολογία, συλλογή αποφάσεων 1981-1990*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1994.
- Κωννή, Ε., *Η άρνηση παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης άυλων αγαθών στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2004.
- Κωννή, Ε., «Η ενίσχυση των ερευνητικών εξουσιών της Επιτροπής με τον Κανονισμό (Ε.Κ.) αριθμ. 1/2003 και τα δικαιώματα υπεράσπισης των επιχειρήσεων», *Δ.Ε.Ε.*, 2004, σ. 734 κ.ε.
- Κωννή, Ε., «Ζητήματα από την αλλαγή συστήματος στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού για τα εθνικά δικαστήρια», *ΕΕΑ*, 2005, σ. 219 κ.ε.
- Κοσμίδης, Ν., «Ο έλεγχος του ολιγοπωλίου στο κοινοτικό δίκαιο συγκεντρώσεων επιχειρήσεων υπό το φως της απόφασης Airtours και του νέου Κανονισμού συγκεντρώσεων», *Δ.Ε.Ε.*, 2004, σ. 157 κ.ε.
- Κοτσάρης, Α., *Δίκαιο Ανταγωνισμού ελεύθερου και αθέμιτου*, Δ' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001.
- Κουτσούκης, Δ., *Έλεγχος συγκεντρώσεων επιχειρήσεων (ερμηνεία των άρθρων 4-4 στ Ν. 703/1977)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1997.
- Κουτσούκης, Δ., *Οι Κάθετες Συμφωνίες στον τομέα του αυτοκινήτου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2004.
- Κουτσούκης, Δ., *Η εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 Συνθ.Ε.Κ. από την Επιτροπή, τις Εθνικές Αρχές Ανταγωνισμού και τα Δικαστήρια*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2005.
- Κουτσούκης, Δ. - Τζουγανάτος, Δ., *Η εφαρμογή του νόμου 703/77 «περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού»*, Συλλογή Αποφάσεων της Επιτροπής Προστασίας του

- Ανταγωνισμού, Γνωμοδοτήσεων της Επιτροπής Ανταγωνισμού, Αποφάσεων του Υπουργού Εμπορίου, Αποφάσεων Διοικητικών και Πολιτικών δικαστηρίων, τόμ. Α', Αθήνα, 1987· τόμ. Β', Αθήνα, 1990· τόμ. Γ', Αθήνα 1996.
- Λιακόπουλος, Α., *Βιομηχανική Ιδιοκτησία*, ε' έκδοση, «Δίκαιο και Οικονομία» - Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000.
- Λιάσκος, Ε.-Π., «Ο Κανονισμός (Ε.Κ.) 1/2003 του Συμβουλίου για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού των άρθρων 81 και 82: Η μεγάλη πρόκληση για τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού και τα εθνικά δικαστήρια», *ΧρΙΔ*, 2004, σ. 588 κ.ε.
- Μαρίνος, Μ.-Θ., *Νομοθεσία προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού*, σειρά: Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2006.
- Μαρίνος Μ.-Θ., *Η διανομή αυτοκινήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Κανονισμός 1400/2002/Ε.Κ.*, σειρά: Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005.
- Μαστροκόστας, Χ., *Έννοια της σύμβασης εμπορικής διανομής*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2005.
- Μερτικοπούλου, Β., «Η υπόθεση OSCAR BROONNER - Εξελίξεις στη θεωρία των αναγκαίων διευκολύνσεων ("Essential Facilities Doctrine")», *Δ.Ε.Ε.*, 1999, σ. 1263-1269.
- Μερτικοπούλου, Β., «Η μεταβολή της αντιμετώπισης των εταιρειών-μελών καρτέλ που παραβιάζουν το άρθρο 81 Συνθ.Ε.Κ. και οι πρόσφατες τάσεις της πολιτικής προστίμων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής», *Δ.Ε.Ε.*, 2003, σ. 43-52.
- Μπερνίτσας, Π., *Το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού και η επίδρασή του στη θέσπιση και εφαρμογή του Ν. 703/1977*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1988.
- Νάσκου-Περάκη, Π. - Ηλιόπουλος, Κ. (επιμ.), *Κοινοτικό δίκαιο: 25 χρόνια εφαρμογής στην Ελλάδα*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2006.
- Νικολαΐδης, Γ., «Η αποδοχή του rule of reason στο αμερικάνικο και κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού», *ΕΕΔ*, 2002, σ. 772 κ.ε.
- Σαμαρά, Χ., «Η σχέση του κοινοτικού δικαίου προς το εθνικό δίκαιο του ανταγωνισμού. Οι συνέπειες της απόφασης Metro SB-Grossmaerkte κατά Cartier του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για το εθνικό δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού», *ΕΕΔ*, 1997, σ. 384 κ.ε.
- Σκανδάμης, Ν., «Εθνικός έλεγχος διακοινοτικών συγκεντρώσεων. Η κατά το κοινοτικό δίκαιο νομιμότητα του ελέγχου των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων κοινοτικής προέλευσης κατά τις διατάξεις του Ν 703/77 (γνωμ.)», *Δ.Ε.Ε.*, 1996, σ. 668-675.
- Στεφάνου, Κ., «Η θεμελίωση των αποφάσεων επί θεμάτων ανταγωνισμού και το πρόβλημα της ασφάλειας δικαίου», *ΕΕΔ*, 1995, σ. 359 κ.ε.
- Συνοδινός, Χ., «Η εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων ανταγωνισμού από τα εθνικά δικαστήρια», *Δίκη*, 1995, σ. 422 κ.ε.
- Συνοδινός, Χ., «Επιστροφή παρανόμως εισπραχθείσας κρατικής ενίσχυσης, ΔΕΚ Υποθ. C-280/1995, αποφ. 29.1.1998», *Δ.Ε.Ε.*, 1999, σ. 751-756.
- Συνοδινός Χ., «Εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού τόσο κατά των ελευθέρων επαγγελματιών όσο και κατά των κρατών μελών, ΔΕΚ Υποθ. C-35/1996, αποφ. 18.6.1998», *Δ.Ε.Ε.*, 1999, σ. 596-601.
- Συνοδινός, Χ., «Απελευθέρωση των μονοπωλίων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και κοινοτικό δίκαιο», *Δ.Ε.Ε.*, 2000, σ. 1073-1085.
- Συνοδινός, Χ., *Δίκαιο Ανταγωνισμού και Συμβάσεις του Δημοσίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002.

- Σχινάς, Ι., *Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (η πρακτική της ΕΠΑ/ΕΑ)*, με τη συνεργασία: Β. Δούβλη, Ιω. Δρυλλεράκη, Θ. Κοντοβαζαινίτη, Σ. Κουσουλή, Μ.-Θ. Μαρίνου, Α. Πλιάκου, Ηλ. Σουφλερού, Δ. Τζουγανάτου, Γ. Τριανταφυλλάκη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1992.
- Σχινάς, Ι., «Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων», *Δ.Ε.Ε.*, 1995, σ. 150-157.
- Σχινάς, Ι., «Όριο αρμοδιοτήτων κοινοτικής και εθνικών αρχών ανταγωνισμού για τον έλεγχο συγκεντρώσεων επιχειρήσεων (γνωμ.)», *Δ.Ε.Ε.*, 1996, σ. 904-909.
- Σωτηρόπουλος, Γ., «Η κοινή επιχείρηση στο δίκαιο προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού», *ΕΕΔ*, 1998, σ. 743 κ.ε.
- Τζουγανάτος, Δ., «Περιορισμοί του ανταγωνισμού προκαλούμενοι με κρατική παρέμβαση και κοινοτική έννομη τάξη», *Δ.Ε.Ε.*, 1996, σ. 344-359.
- Τζουγανάτος, Δ., *Οι συμφωνίες αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής στο δίκαιο του ανταγωνισμού (ελεύθερου και αθέμιτου)*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2001.
- Τζουγανάτος, Δ., *Ολιγοπώλιο και συλλογική δεσπόζουσα θέση στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.
- Τζουγανάτος, Δ., «Κανονισμός 1400/2002 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις κάθετες συμφωνίες στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας: Εφαρμογή σε συμφωνίες εμπορικής αντιπροσωπείας και σε ρήτρες καθορισμού της λιανικής τιμής αυτοκινήτων (γνωμ.)», *Δ.Ε.Ε.*, 2005, σ. 125 κ.ε.
- Τριανταφυλλάκης, Γ., *Ελεύθερος Ανταγωνισμός – Πρακτική - Νομολογία εθνική και ευρωπαϊκή*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005.